

Anton Pavlovič Čehov

Ivanov

Drama u četiri čina

Prevod: Kiril Taranovski

LICA:

IVANOV, NIKOLAJ ALEKSEJEVIČ, stalni član ureda za seljačka pitanja

ANA PETROVNA, njegova žena, rođena Sara Abramson

ŠABELJSKI, MATVEJ SEMJONOVIČ, grof, njegov ujak

LEBEDEV, PAVLE KIRILOVIČ, predsednik zemske uprave

ZINAIDA SAVIŠNA, njegova žena

SAŠA, kći Lebedevih; 20 godina

LJVOV, JEVGENIJE KONSTANTINOVIČ, mladi zemski lekar

BABAKINA, MARFA JEGOROVNA, mlada udovica, posednica, kći bogatog trgovca

KOSIH, DIMITRIJE NIKITIČ, finansiski činovnik

BORKIN, MIHAILO MIHAILOVIČ, dalji rođak Ivanova, upravnik njegova imanja

AVDOTJA NAZAROVNA, starica neodređene profesije

JEGORUŠKA, gotovan kod Lebedevih

I GOST

II GOST

III GOST

IV GOST

PETAR, lakej Ivanova

GAVRILO, lakej kod Lebedevih

Gosti oba pola, lakeji.

Radnja se događa u jednom srezu centralne Rusije.

PRVI ČIN

Park na imanju Ivanova. S leve strane fasada kuće sa terasom. Jedan prozor otvoren. Pred terasom širok poluokrugao prostor od koga vode - pravo i desno - aleje u park. S desne strane pletene fotelje i stolovi. Na jednom stolu gori lampa. Smrkava se. Kad se zavesa digna, čuje se kako u kući uvežbavaju duet za klavir i čelo.

I

Ivanov i Borkin

Ivanov sedi za stolom i čita knjigu. Borkin, u velikim čizmama, s puškom, pojavljuje se u dubini parka; on je podnapit; spazivši Ivanova, prilazi mu na prstima, i stigavši do njega, nišani mu u lice.

IVANOV (spazivši Borkina, zadrhti i skoči): Mišo, kakve su to stvari... uplašili ste me... Ja sam već i onako nervozan, a vi još zbijate glupe šale... (Seda.) Uplašio me, pa se još i raduje...

BORKIN (smeje se): Dobro, dobro... oprostite, oprostite (Seda pored njega.) Neću više, neću više. (Skida kaput.) Vrućina. Verujete li, dušo moja, da sam za neka tri sata prešao sedamnaest vrsta... Mrtav sam umoran... Pipnite kako mi kuca srce...

IVANOV (čitajući): Dobro, docnije...

BORKIN: Ne, ne, pipnite sada. (Uzima njegovu ruku i stavlja je na svoje grudi.) Čujete li? Tapa-tapa-tapa. To znači da imam srčanu manu. Svakog trenutka

mogu naprasno umreti. Čujte, hoće li vam biti žao ako umrem?

IVANOV: Ja čitam... docnije...

BORKIN: Ozbiljno, hoće li vam biti žao ako naprasno umrem? Nikolaju Aleksejeviču, hoće li vam biti žao ako umrem?

IVANOV: Ostavite me na miru!

BORKIN: Dragi moj, recite: hoće li vam biti žao?

IVANOV: Meni je žao što zaudarate na rakiju. To je, Mišo, odvratno.

BORKIN (smeje se): Zar zaudaram? Čudnovata stvar... Uostalom, nije to ništa čudnovato. Sreo sam u Plesnicima istražnog sudiju; priznajem, popili smo po jedno osam čašica. Nego ozbiljno - piće škodi zdravlju. Šta mislite, je l' te da škodi? A? Škodi?

IVANOV: Ovo je već neizdržljivo... Razumejte, Mišo, to je maltretiranje...

BORKIN: Dobro, dobro... oprostite, oprostite!... Neka, neka, samo sedite... (Ustaje i polazi.) Čudan svet, čak ne možeš ni da porazgovaraš. (Vraća se.) Aha! Samo što nisam zaboravio... Molim vas osamdeset i dve rublje!...

IVANOV: Zašto osamdeset i dve rublje?

BORKIN: Treba sutra isplatiti radnike.

IVANOV: Nemam.

BORKIN: Hvala lepo! (Podražava ga.) Nemam... A treba isplatiti radnike? Je l' te da treba?

IVANOV: Ne znam. Danas nemam ništa. Pričekajte do prvog, dok primim platu.

BORKIN: Eto, izvolte, razgovarajte s ovakvim ljudima!... Radnici neće doći po novac prvog, nego sutra izjutra!...

IVANOV: Pa šta sad da radim? Pa dobro, secite me, koljite... Vi imate odvratani običaj da me salećete baš onda kad čitam, pišem ili...

BORKIN: Pitam vas: treba li isplatiti radnike ili ne? Šta da razgovaram s vama?... (Odmahne rukom) I to su mi neke spahije, đavo ih odneo, zemljoposednici... Racionalna privreda... Hiljadu jutara zemlje - a u džepu ni prebijene pare... Ima vinski podrum, a nema izvojac za zapušače... A ja ni pet ni šest - prodaću sutra trojku! Dabome! Ječam sam već prodao na zeleno, a sutra ću prodati i raž. (Šeta po pozornici.) Mislite da ću se ustručavati? Je l' te? Varate se, nisam od takve sorte...

II

Isti, Šabeljski iza pozornice i Ana Petrovna.

Glas Šabeljskog iz kuće: „S vama se ne može svirati... Imate manje sluha nego faširana štuka, a udar strahovito rđav”.

ANA PETROVNA (pojavljuje se na prozoru): Ko je to ovde maločas razgovarao? Jeste li to vi, Mišo? Što tako šetate?

BORKIN: Kako da ne šetam kad razgovaram s vašim Nicolas-voilà!

ANA PETROVNA: Slušajte, Mišo, naredite da se donese seno na kroketsko igralište.

BORKIN (odmahne rukom): Ostavite me, molim vas...

ANA PETROVNA: Kakav je to ton!... Taj ton vam nikako ne odgovara. Ako hoćete da vas vole žene, nemojte se nikad pred njima ljutiti i ne pravite se ozbiljni... (Mužu.) Nikolaju, hajde da se valjamo po senu!...

IVANOV: Anjuta, tebi škodi kad stojiš kraj otvorenog prozora. Skloni se, molim te... (Viče.) Ujko, zatvori prozor.

Prozor se zatvara.

BORKIN: Ne zaboravite još i to da kroz dva dana treba platiti interes Lebedevu.

IVANOV: Znam. Danas ću otići do Lebedeva i zamoliću ga da pričeka... (Gleda na sat.)

BORKIN: Kada ćete poći?

IVANOV: Odmah.

BORKIN (živahno): Stanite, stanite!... Danas je, čini mi se, Šuročkin rođendan... Tatata... A ja sam zaboravio... Baš ništa ne pamtim! (Skače.) Idem, idem... (Peva.) Idem i ja. Idem časkom da se okupam, požvakaću malo hartije, popiću tri kapi amonijaka i opet mogu ispočetka... Dragi moj Nikolaju Aleksejeviču, srce moje, anđele duše moje, vi se stalno kidate, vajkate se, stalno ste neraspoloženi, a mi bismo zajedno mogli čuda da napravimo! Radi vas sam spreman na sve... Hoćete li da se radi vas oženim Marfušom Babakinom? Pola miraza vama... Upravo, kako pola, uzmite ceo!...

IVANOV: Nemojte da lupate koješta...

BORKIN: Ja to ozbiljno! Hoćete li da se Marfušom oženim? Miraz delimo... Uostalom, zašto vam to govorim? Zar vi možete razumeti? (Podražava ga.) „Nemojte da lupate koješta.” Vi ste dobar čovek, pametan, ali nemate onu žicu, nemate, razumete, one širine... Da mi je da napravim džumbus da se i đavolima smučići... Vi ste psihopat, mama, a da ste normalan čovek - za godinu dana imali biste milion. Na primer, sada da imam dve hiljade trista rubalja, za dve nedelje imao bih dvadeset hiljada. Ne verujete? I to su gluposti po vašem mišljenju? Ne, nisu to gluposti... Dajte mi dve hiljade trista rubalja i ja ću vam za dve nedelje doneti dvadeset hiljada. Na onoj obali Ovsjanov prodaje jednu njivu, baš prema našem imanju, za dve hiljade trista rubalja. Ako kupimo tu njivu, obe će obale biti naše. A kad obe obale budu naše, onda mi, razumete, imamo pravo da zagravimo reku. Zar ne? Da sagradimo vodenicu, i čim objavimo da ćemo podići branu, svi koji su na donjem toku reke nadaće dreku, a mi ćemo im odmah: komezi hir, ako želite da ne bude brane, platite. Razumete? Fabrika Zarevskog daće pam pet hiljada, Koroljkov tri hiljade, manastir pet hiljada...

IVANOV: Mišo, sve su to trikovi... Ako nećete da se svađate sa mnom, zadržite ih za sebe.

BORKIN (seda za sto): Dabome!... To sam mogao misliti! I sami ništa ne radite i meni ne date da radim...

III

Isti, Šabeljski i Ljvov.

ŠABELJSKI (izlazi sa Ljvovim iz kuće): Lekari su isto što i advokati, samo s tom razlikom što advokati samo pljačkaju, a lekari i pljačkaju i ubijaju... O prisutnima ne govorim. (Seda u široku fotelju.) Šarlatani, eksploatatori... možda u nekakvoj Arkadiji ima izuzetaka od opšteg pravila... ali sam ja, u toku svog života, valjda dvadeset hiljada potrošio na lečenje i nisam sreo nijednog lekara koji mi se ne bi učinio stoprocentnom varalicom.

BORKIN (Ivanovu): Da, i sami ništa ne radite i meni ne date da radim. Zato i nemamo novaca...

ŠABELJSKI: Ponavljam: o prisutnima ne govorim... Možda ima izuzetaka, ali uostalom... (Zeva.)

IVANOV (zatvara knjigu): Šta mislite, doktore?

LJVOV (pogleda u prozor): Ono što sam i jutros rekao: ona mora odmah na Krim. (Šeta po pozornici)

ŠABELJSKI (prsne u smeh): Na Krim!... Zašto, Mišo, ja i ti ne lečimo? To je tako jednostavno... Kad počne da kašlje iz dosade neka madam Ango ili Ofelija,

uzmi hartiju i piši po pravilima nauke: prvo mlad lekar, zatim odlazak na Krim, na Krimu - Tatarin...

IVANOV (grofu): Molim te, nemoj zanovetati! (LJvovu) Da pođe na Krim, treba novaca. Recimo da ću ih naći, ali ona ni za živu glavu neće da ide...

LJVOV: Da, neće da ide...

Pauza.

BORKIN: Je l' te, doktore, zar je Ana Petrovna tako ozbiljno bolesna da mora na Krim?

LJVOV (pogleda na prozor): Jeste, tuberkuloza...

BORKIN: Pst!... ne valja... Ja sam već odavno po njenom izgledu primetio da neće dugo.

LJVOV: Govorite tiše... u kući se sve čuje.

Pauza.

BORKIN (uzdiše): Šta je naš život... Život ljudski liči na cvet koji bujno raste u polju: dođe jarac, pojede ga i - nema cveta...

ŠABELJSKI: Sve su to gluposti, gluposti, gluposti!... (Zeva.) Gluposti i marifetluci.

Pauza.

BORKIN: A ja, gospodo, stalno učim Nikolaja Aleksejeviča kako se zarađuju pare. Ispričao sam mu jednu divnu ideju, ali je moj barut, kao obično, pao na vlažno tlo. Njemu se ne može dokazati... Pogledajte na šta liči: melanholija, splin, tuga, hipohondrija, seta...

ŠABELJSKI (ustaje i proteže se): Za svakoga, genijalna glavo, nešto pronađeš i svakoga poučavaš kako treba živeti - kad bi i mene bar jednom posavetovao... Posavetuj me, pametna glavo, pokaži izlaz...

BORKIN (ustaje): Idem da se kupam... Zbogom, gospodo... (Grofu.) Vi imate dvadeset izlaza... Da sam ja na vašem mestu, imao bih za nedelju dana dvadeset hiljada. (Polazi.)

ŠABELJSKI (ide za njim): Na koji način? Hajde, objasni mi.

BORKIN: Tu nema šta da se objašnjava. Sasvim prosto... (Vraća se.) Nikolaju Aleksejeviču, dajte mi rublju!

Ivanov mu ćutke pruža novac.

BORKIN: Merci. (Grofu.) Vi još imate mnogo aduta u rukama.

ŠABELJSKI (idući za njim): Koji su to aduti?

BORKIN: Da sam na vašem mestu, ja bih za nedelju dana imao trideset hiljada, ako ne i više. (Odlazi s grofom.)

IVANOV (posle pauze): Suvišni ljudi, suviše reči, neizbežno odgovaranje na tuđa pitanja - sve me je to, doktore, zamorilo da sam se prosto razboleo. Postao

sam razdražljiv, prek, oštar i toliki sitničar - da sam sebe ne mogu poznati. Danima me boli glava, patim od nesanice, zuji mi u ušima. I apsolutno nemam kud... Apsolutno...

LJVOV: Nikolaju Aleksejeviču, hteo bih da ozbiljno govorim s vama.

IVANOV: Govorite.

LJVOV: Reč je o Ani Petrovnoj. (Seda.) Ona ne pristaje da ide na Krim sama, a s vama bi pošla.

IVANOV (porazmislivši): Da pođemo zajedno, treba novaca. Osim toga, ja ne mogu dobiti duže odsustvo. Ove godine sam već imao odsustvo...

LJVOV: Recimo da je to istina. Sada dalje. Najbolji je lek od tuberkuloze - apsolutan mir, a vaša žena nema ni trenutka mira. Nju stalno uzbuđuje vaš odnos prema njoj. Oprostite, ja sam uzbuđen i govoriću otvoreno. Vaše ponašanje nju ubija. (Pauza) Nikolaju Aleksejeviču, učinite da o vama bolje mislim...

IVANOV: Sve je to istina, istina... Ja sam, verovatno, strahovito kriv, ali su mi misli pometene, dušu mi je okovala nekakva lenjost i ja nisam kadar da razumem samog sebe. Ja ne razumem ni ljude ni sebe... (Gleda kroz prozor.) Mogu nas čuti, hajde da se prošetamo. (Ustaju.) Ja bih vam, prijatelju, sve od početka ispričao, ali je to duga priča i tako komplikovana da ni do zore ne bih završio. (Pauza) Ašuta je divna, neobična žena... Zbog mene je promenila veru, napustila roditelje, odrekla se bogatstva, i kad bih ja od nje tražio stotinu žrtava, ona bi ih prinela, a ne bi ni okom trepnula. Elem, a ja - niti sam neobičan čovek niti sam išta žrtvovao. Uostalom, to je duga priča... Sva je stvar u tome, dragi

doktore, (snebiva se) da sam se... kratko i jasno, oženio iz strasne ljubavi i kleo sam se da ću je večno voleti, kad... prošlo je pet godina, ona me još uvek voli... a ja... (Širi ruke.) Vi mi, na primer, kažete da će ona skoro umreti, a ja ne osećam ni ljubavi, ni sažaljenja, već nekakvu prazninu, zamor. Kad me sa strane neko gleda, to mora izgledati strašno; a ja ni sam ne razumem šta mi se dešava u duši...

Odlaze u aleju.

IV

Šabeljski, docnije Ana Petrovna

ŠABELJSKI (ulazi i smeje se): Časnu reč, ovo nije gica, nego mislilac, virtuoz! Treba mu podići spomenik! U njemu samom skupio se sav savremeni gnoj. Svim njegovim oblicima: i advokata, i lekara, kukujevca¹ i blagajnika. (Seda na donji stepenik od terase.) I nigde izgleda, nije diplomirao - to je najčudnije... Prema tome, kakav bi tek genijalan podlac bio da je savladao kulturu, humanitarne nauke! „Vi - veli - za nedelju dana možete imati dvadeset hiljada. Vi - veli - imate još u rukama adutskog keca - svoju grofovsku titulu. (Smeje se.) Za vas će goći svaka miraždžika...”

Ana Petrovna otvara prozor i gleda dole.

ŠABELJSKI: „Hoćete li, veli, da vam isprosim Marfušu?” Qui est ce que c'est Marfuša? Ah, pa to je ona Balabalkina... Babakalkina... ona što liči na vešerku.

¹ Kukujevci - krivci za železničku katastrofu osamdesetih godina na Kukujevskom nasipu kod Mcenska.

ANA PETROVNA: Jeste li to vi, grofe?

ŠABELJSKI: Šta je?

Ana Petrovna se smeje.

ŠABELJSKI (s jevrejskim akcentom): I zašto se vi smejete?

ANA PETROVNA: Setila sam se jednog vašeg vica. Sećate li se šta ste rekli za ručkom? Robijašu otpuštenom, konju... Kako ono beše?

ŠABELJSKI: Čivutinu pokrštenom, robijašu otpuštenom, konju izlečenom - ista je cena.

ANA PETROVNA (smeje se): Čak ni običan vic ne možete da kažete bez pakosti. Vi ste pakostan čovek. (Ozbiljno) Šalu na stranu, grofe, vi ste jako pakosni. Pored vas je život dosadan i jeziv. Vi uvek gundate, za vas su svi - hulje i nitkovi. Recite mi, grofe, otvoreno: jeste li ikad rekli za nekoga nešto lepo?

ŠABELJSKI: Kakav je to ispit?

ANA PETROVNA: Ja živim s vama pod istim krovom već pet godina i još nijednom nisam čula da ste govorili o ljudima mirno, bez žuči i bez ironije. Šta su vam ljudi učinili nažao? Zar zbilja mislite da ste vi najbolji?

ŠABELJSKI: To nikako ne mislim. I ja sam hulja i svinja u ćelepušu kao i svi ostali. Prostak i stara pačavra. Ja uvek sebe grdim. Ko sam ja? Šta sam ja? Bio sam bogat, slobodan, pomalo srećan, a sada... uljez, gotovan, lakrdijaš, bez svoje

ličnosti. Ja negodujem, prezirem, a meni se na to smeju; ja se smejem - na mene tužno pokazuju glavom i govore: šenuo starac... A ponajčešće - ne slušaju me i ne primećuju...

ANA PETROVNA (mirno): Opet krešti...

ŠABELJSKI: Ko krešti?

ANA PETROVNA: Buljina. Svako veče krešti.

ŠABELJSKI: Neka je, neka krešti. Gore od ovoga što je sada ništa ne može da bude. (Proteže se) Eh, mila moja Saro, kad bih dobio nešto sto ili dvesta hiljada na kartama, pokazao bih ja vama!... Odmah bih se izgubio. Pobegao bih iz ove rupe, od besplatnog hleba, i ne bih više ni nogom kročio ovamo sve do strašnog suda...

ANA PETROVNA: A šta biste uradili kad biste dobili?

ŠABELJSKI (razmislivši): Prvo bih otišao u Moskvu da čujem Cigane. Zatim... zatim bih otišao u Pariz. Uzeo bih tamo stan, odlazio bih u rusku crkvu...

ANA PETROVNA: I šta još?

ŠABELJSKI: Danima bih sedeo na ženinom grobu i mislio. Sedeo bih na grobu dok ne bih crkao... Žena mi je u Parizu sahranjena...

Pauza.

ANA PETROVNA: Strašno je dosadno. Da odsviramo opet duet, hoćemo li?

ŠABELJSKI: Dobro, spremite note.

V

Šabeljski, Ivanov i Ljvov

IVANOV (pojavljuje se u aleji s Ljvovom): Vi ste, dragi prijatelju, diplomirali tek prošle godine, još ste mladi i čili, a meni je trideset pet godina. Ja imam pravo da vas savetujem. Ne ženite se ni Jevrejkama, ni psihopatkinjama ni učenim ženama; birajte nešto prosečno, sasvim obično, bez jakih boja, bez suvišnih zvukova. Uopšte - udešavajte svoj život po šablonu. Ukoliko je pozadina bezbojnija i monotonija, utoliko bolje. Dragi moj, ne ratujte sami s hiljadama, ne borite se s vetrenjačama, ne probijajte glavom zid... Neka vas bog sačuva od raznih racionalnih gazdinstava, neobičnih šala, vatrenih govora... Zavucite se u svoju školjku i radite svoj mali, bogom dani posao... To je prijatnije, poštenije i korisnije po zdravlje. A život koji sam ja proživio - kako je on zamoran! Ah, kako je zamoran! Koliko grešaka, nepravdi, koliko gluposti! (Opazivši grofa, nervozno.) Ujko, uvek se ti vrtiš pred očima; ne daš mi ni s kim da progovorim nasamo.

ŠABELJSKI (plačnim glasom): Đavo me odneo, nigde nemam utočišta! (Skoči i odlazi u kuću.)

IVANOV (viče za njim): Pa dobro, oprost, oprost! (Ljvovu) Zašto sam ga uvredio? Zaista, ja sam potpuno izgubio nerve. Mora se nešto uraditi. Mora...

LJVOV (uzbuđeno): Nikolaju Aleksejeviču, saslušao sam vas i... i, oprostite, govoriću otvoreno, bez uvijanja. U vašem glasu, u vašoj intonaciji, da ne govorim već o rečima, toliko je svirepog egoizma, toliko hladne bezdušnosti... Stvorenje koje vam je blisko umire baš zato što vam je blisko, dani su mu izbrojani, a vi... možete da ga ne volite, da se šetate, da dajete savete, da se pravite interesantni... Ja ne mogu sve da vam iskažem, ne umem da govorim, ali... ali ste mi vi duboko antipatični!

IVANOV: Možda, možda... To vi sa strane bolje vidite... Veoma je moguće da ste me razumeli... Biće da sam kriv, mnogo kriv... (Osluškuje) Čini mi se da su stigla kola. Idem da se obučem. (Polazi prema kući i zastaje.) Vi me, doktore, ne volite i ne krijete to. To čini čast vašem srcu... (Ulazi u kuću.)

LJVOV (sam): Prokleta narav... Opet sam propustio priliku i nisam govorio s njim kako treba... Ne mogu da razgovaram s njim hladnokrvno! Samo što otvorim usta i izgovorim jednu reč, ovde (pokazuje na grudi) nešto počinje da me guši, sve se u meni prevrne i veže mi se jezik. Mrzim ovog Tartifa, uzvišenog lupeža, svom dušom... Eto, sad on odlazi... Za nesrećnu ženu sva je sreća u tome da on bude pored nje, ona ga obožava, preklinje ga da ostane s njom bar jedno veče, a on... on ne može. Njega, znate, kod kuće nešto sputava i guši. Kad bi samo jedno veče ostao kod kuće, skresao bi sebi metak u glavu, jer ne može da izdrži ovu čamu. Jadnik... Njemu treba širine - da izmisli neku novu podlost... O, ja znam zašto svako veče odlaziš kod tih Lebedevih! Znam!

VI

Ljvov, Ivanov sa šeširom na glavi i u kaputu, Šabeljski i Ana Petrovna

ŠABELJSKI (izlazi s Ivanovom i Anom Petrovnom iz kuće): Najzad, Nicolas, to je bezdušno!... Sam odlaziš svako veče, a mi ostajemo sami. Iz dosade odlazimo na spavanje u osam sati. To više nije život, nego robija! I zašto ti možeš da odlaziš, a mi ne? Zašto?

ANA PETROVNA: Grofe, ostavite ga. Neka ide, neka...

IVANOV (ženi): Pa kud bi ti, ovako bolesna? Ti si bolesna, ti ne smeš biti napolju kad zađe sunce... Pitaj doktora. Nisi dete, Anjuta, treba da budeš pametna... (Grofu) A šta ćeš ti tamo?

ŠABELJSKI: Ja bih i đavolu u pakao, krokodilu u čeljusti, samo da ne ostanem ovde. Dosadno mi je! Otupeo sam od dosade! Svima sam dodijao. Ti me ostavljaš ovde da joj ne bi bilo dosadno, a ja sam je izmučio, izvadio sam joj dušu!

ANA PETROVNA: Ostavite ga, grofe, ostavite! Neka ide ako mu je tamo prijatno.

IVANOV: Ana, čemu taj ton? Ti dobro znaš da ja ne idem tamo da se zabavljam. Treba da govorim o menici.

ANA PETROVNA: Ne razumem zašto se pravdaš! Idi! Niko te ne zadržava!

IVANOV: Gospodo, nemojmo da jedemo jedno drugo! Zar se bez toga ne može?

ŠABELJSKI (plačnim glasom): Nicolas, dragi moj, molim te povedi i mene sobom! Videću tamo lupeže i budale i možda će me to razveseliti. Pa ja od Uskrsa nisam nigde bio!

IVANOV (ljutito): Pa dobro, hajdemo! Kako ste mi svi vi dosadili!

ŠABELJSKI: Dakle dobro? E, merci, merci... (Uzima ga veselo pod ruku i odlazi s njim u stranu.) Mogu li da uzmem tvoj slamni šešir?

IVANOV: Možeš, samo požuri, molim te! (Grof trči u kuću.) Kako ste mi svi dosadili! Uostalom, bože moj, šta ja to govorim? Anja, ja govorim s tobom nemogućim tonom. To mi se ranije nikad nije dešavalo. Hajde, zbogom, Anja, vratiću se u jedan sat.

ANA PETROVNA: Kolja, dragi moj, ostani kod kuće!

IVANOV (uzbuđeno): Mila moja, rođena, jasnice moja, preklinjem te, ne zadržavaj me uveče kod kuće. To je svirepo s moje strane, nije pravo što to činim, ali dopusti mi to! Kod kuće mi je strahovito teško! Čim zađe sunce, dušu mi obuzima čama. Još kakva čama! Ne pitaj otkud to... Ne znam ni sam. Kunem ti se da ne znam! Ovde čama, a kad odem kod Lebedevih, tamo je još i gore; kad se vratim kući, ovde opet čama, i tako celu noć... Prosto očajanje!...

ANA PETROVNA: Kolja... što ne ostaneš! Razgovaraćemo kao nekad... Večeraćemo zajedno, čitaćemo nešto... Ja i onaj gundalo naučili smo mnogo

dueta za tebe... (Grli ga) Ostani! (Pauza) Ne razumem te. Evo već godinu dana kako to traje. Zašto si se promenio?

IVANOV: Ne znam, ne znam...

ANA PETROVNA: A zašto nećeš da i ja uveče idem s tobom?

IVANOV: Ako baš hoćeš, mogu da ti kažem. Malo je svirepo reći to, ali bolje je da ti kažem... Kada me obuzme čama, ja... počinjem da te ne volim. Onda i od tebe bežim. Jednom rečju, moram da odlazim od kuće.

ANA PETROVNA: Čama? Razumem, razumem... Znaš šta, Kolja? Probaj, kao pre, da pevaš, da se smeješ, da se ljutiš... Ostani, smejaćemo se, pićemo liker, i tvoju ćemo tugu rasterati za tili čas. Hoćeš li da ti pevam? Ili hajdemo u tvoj kabinet, da sednemo u mraku, kao pre, i ti ćeš mi pričati o svojoj čami. Ti imaš tako paćeničke oči! Ja ću te gledati u oči i plakaću i biće nam oboma lakše. (Smeje se i plače.) A možda je, Kolja, ovo tačno: cveće se obnavlja svakog proleća, a radost - ne? Je li tako? Hajde, idi, idi...

IVANOV: Pomoli se za mene bogu, Anja! (Polazi, zastaje i premišlja.) Ne, ne mogu! (Odlazi)

ANA PETROVNA: Idi... (Seda za sto.)

LJVOV (šeta po pozornici): Ana Petrovna, uzmite sebi za pravilo: čim izbije šest, treba da uđete u kuću i da ne izlazite sve do jutra. Večernja vlaga vam škodi.

ANA PETROVNA: Razumem!

LJVOV: Šta „razumem”! Ja govorim ozbiljno.

ANA PETROVNA: Aja neću da budem ozbiljna. (Kašlje.)

LJVOV: Eto vidite - već kašljete...

VII

Ljvov, Ana Petrovna i Šabeljski

ŠABELJSKI (u kaputu i sa šeširom na glavi izlazi iz kuće): A gde je Nikolaj? Jesu li kola došla? (Brzo prilazi Ani Petrovnoj i ljubi joj ruku.) Laku noć, lepotice! (Krevelji se, s jevrejskim akcentom.) U pomoć! Pardon, molim vas! (Brzo odlazi.)

LJVOV: Lakrdijaš!

Pauza; iz daljine se čuje harmonika.

ANA PETROVNA: Kako je dosadno!... Eno, kočijaši i kuvarice priređuju bal, a ja... ja sam kao napuštena... Jevgenije Konstantinoviču, gde ste vi? Dođite ovamo, sedite!...

LJVOV: Ne mogu da sedim.

Pauza.

ANA PETROVNA: U kuhinji sviraju „čiža”. (Peva) „Čižu, čižu, gde si bio? U šumi sam votku pio.” (Pauza) Doktore, imate li roditelje?

LJVOV: Otac mi je umro, a mati još živa.

ANA PETROVNA: Čeznete li za majkom?

LJVOV: Nemam kad da čeznem.

ANA PETROVNA (smeje se): Cveće se obnavlja svakog proleća, a radost - ne. Ko li je to rekao? Daj bože da se setim... Čini mi se da je Nikolaj to rekao. (Osluškujе) Opet buljina krešti!

LJVOV: Neka je, neka krešti.

ANA PETROVNA: Ja, doktore, počinjem da mislim da mi je sudbina mnogo zakinula. Ima mnogo ljudi koji su, možda, i gori od mene, ali su srećni i ništa ne plaćaju za svoju sreću. A ja sam za sve plaćala, apsolutno za sve!... I te kako skupo! Zašto da mi se uzima tako veliki interes?... Dragi moj, svi se vi obazrivo ophodite sa mnom, ustručavate se, bojite se da mi kažete istinu i mislite da ja ne znam od čega bolujem. Vrlo dobro znam. Uostalom, dosadno je o tome govoriti... (S jevrejskim akcentom.) Pardon, molim vas! Umete li da pričate smešne anegdote?

LJVOV: Ne umem.

ANA PETROVNA: A Nikolaj ume. Ja počinjem takođe da se čudim nepravičnosti ljudi: zašto na ljubav ne odgovaraju ljubavlju i za istinu plaćaju lažju? Recite, dokle će me roditelji mrzeti? Oni žive nekih pedeset vrsta odavde, a ja i danju i noću, čak i u snu, osećam njihovu mržnju. A kako da shvatim Nikolajevu melanholiju? On kaže da me ne voli samo uveče, kada ga obuzme

čama. Ja to razumem i dopuštam, ali zamislite ako me on uopšte prestane voleti! Naravno, to je nemoguće, ali recimo? Ne, ne, o tome ne treba ni misliti... (Peva) „Čižu, čižu, gde si bio?...” (Trgne se) Kako su mi strašne misli!... Vi, doktore, nemate porodicu i mnogo štošta ne razumete.

LJVOV: Vi se čudite... (Seda pored nje.) Ne, ja, ja se čudim vama! Hajde, objasnite, rastumačite mi kako ste vi, tako pametna, tako čestita žena, skoro svetica, dozvolili da vas tako drsko prevare i uvuku u ovo gnezdo ćukova? Šta ćete vi ovde? Čega imate zajedničkog s tim hladnim, bezdušnim... ali ostavimo vašeg muža! - čega imate zajedničkog s ovom praznom, trivijalnom sredinom? O, gospode, bože moj!... Ovaj uvek džandrljivi, olinjali, ljudi grof, ovaj probisvet, lupež nad lupežima, Miša, sa svojom gnusnom fizionomijom... Objasnite mi, šta ćete vi ovde? Kako ste se ovde našli?

ANA PETROVNA (smeje se): Tako mi je i on nekad govorio... Baš tako... Ali on ima velike oči, i kad nešto priča i padne u vatru, one mu se sijaju kao žeravice... Govorite, govorite!...

LJVOV (ustane i odmahne rukom): Šta da govorim? Idite u kuću...

ANA PETROVNA: Vi kažete da je Nikolaj i ovo i ono. Otkud ga vi znate? Zar se za pola godine može upoznati čovek? To je, doktore, divan čovek i ja žalim što ga niste poznavali pre dve tri godine. On je sad mrzovoljan, ćuti, ništa ne radi, ali pre... Kako je bio divan!... Zavolela sam ga na prvi pogled. (Smeje se) Samo što sam ga pogledala, a mišolovka - tap! Rekao mi je: „Pođimo...” Ja sam preseкла sve veze, kao što se, znate, makazama odseca trulo lišće, i pošla... (Pauza) Sada je sve drukčije... Sada on odlazi kod Lebedevih da se zabavlja s drugim ženama, a ja... sedim i slušam kako krešti buljina... (Noćni čuvar lupa u

dasku.) Doktore, imate li braće?

LJVOV: Nemam.

Ana Petrovna jeca.

LJVOV: Još i to... Šta vam je?

ANA PETROVNA (ustaje): Ne mogu, doktore, idem tamo...

LJVOV: Kuda ćete?

ANA PETROVNA: Tamo gde je on... Idem... Naredite da upregnu konje. (Trči u kuću.)

LJVOV: Ne, ja apsolutno odbijam da lečim u ovakvoj situaciji! Nije ni to dosta što mi ništa ne plaćaju, još mi i dušu vade... Ja odbijam! Dosta je bilo! (Ulazi u kuću.)

Zavesa

DRUGI ČIN

Sala u kući Lebedevih; pravo - izlaz u park; s leve i desne strane vrata. Starinski, skupoceni nameštaj. Luster, svećnjaci i slike - sve je u navlakama.

I

Zinaida Savišna, Kosih, Avdotja Nazarovna, Jegoruška, Gavriilo, sobarica, starice-gošće, gospođice i Babakina

Zinaida Savišna sedi na divanu. S obe strane od nje starice-gošće; na stolicama omladina. U dubini sale, pored izlaza u park, kartaju se Kosih, Avdotja Nazarovna, Jegoruška i drugi gost. Gavriilo stoji kraj desnih vrata; sobarica sa poslužavnikom u rukama poslužuje goste. Na desna vrata u toku celog čina ulaze i izlaze gosti. Babakina ulazi na desna vrata n prilazi pravo Zinaidi Savišnoj.

ZINAIDA SAVIŠNA (obradovana): Srce moje, Marfa Jegorovna...

BABAKINA: Dobro večer, Zinaida Savišna! Čast mi je da vam čestitam ćerkin rođendan... (Ljube se) Daj bože da...

ZINAIDA SAVIŠNA: Hvala vam, dušo moja, toliko se radujem... A kako ste vi sa zdravljem?

BABAKINA: Vrlo sam vam zahvalna. (Seda pored nje na divan.) Dobro večer, mladići!...

Gosti ustaju i klanjaju se.

I GOST (smeje se): Mladići... a zar ste vi stari?

BABAKINA (uzdišući): Gde ću ja sad s omladinom...

I GOST (smešeći se učtivo): Zaboga, šta kažete... To se samo tako kaže - udovica, a inače svakoj devojci možete dati deset poena fore.

Gavrilo služi Babakinu čajem.

ZINAIDA SAVIŠNA (Gavrilu): Što si ovako doneo? Što ne doneseš neko slatko? Možeš ono od ogrozda...

BABAKINA: Ne brinite se, vrlo sam vam zahvalna.

Pauza.

I GOST: Je l' te, Marfa Jegorovna, jeste li došli preko Muškina?

BABAKINA: Ne, preko Zajmišta. Tamo je bolji put.

I GOST: Da, da.

KOSIH: Dva pika.

JEGORUŠKA: Dalje.

AVDOTJA NAZAROVNA: Dalje.

II GOST: Dalje.

BABAKINA: Obveznice, dušo moja Zinaida Pavlovna, opet naglo skaču.

Nečuvena stvar: prvi zajam već košta dvesta sedamdeset, a drugi nešto manje od

dvesta pedeset... Nikad to nije bilo.

ZINAIDA SAVIŠNA (uzdiše): Blago onome ko ih ima mnogo...

BABAKINA: Varate se, dušo moja: iako im je dobra cena, ne isplati se ulagati u njih kapital. Samo osiguranje koliko košta!

ZINAIDA SAVIŠNA: Ono jeste tako, pa ipak, mila moja, čovek se nada...
(Uzdiše) Daće bog...

III GOST: Što se mene tiče, mesdames, ja ovako rezonujem: u današnje vreme nije nimalo unosno imati kapital. Hartije od vrednosti donose vrlo malo dividende, a dati novac u promet vrlo je rizično. Ja smatram, mesdames, da je čovek koji danas ima kapital u mnogo kritičnijem položaju od onog, mesdames, koji...

BABAKINA (uzdiše): To je tačno!

Prvi gost zeva.

BABAKINA: Zar se sme zevati u društvu dama?

I GOST: Pardon, mesdames, slučajno.

Zinaida Savišna ustaje i izlazi na desna vrata; duže ćutanje.

JEGORUŠKA: Dve kare.

AVDOTJA NAZAROVNA: Dalje.

II GOST: Dalje.

KOSIH: Dalje.

BABAKINA (za sebe): Gospode, ala je dosadno, prosto da umreš od dosade!

II

Isti, Zinaida Savišna i Lebedev

ZINAIDA SAVIŠNA (ulazi na desna vrata s Lebedevom, tiho): Šta si zaseo tamo? Kao neka primadona! Sedi s gostima! (Seda na svoje staro mesto.)

LEBEDEV (zeva): Oh, gospode, šta smo ti zgrešili! (Opazivši Babakinu) Gospode, pa tu je šećerlema! Ratluk! (Pozdravlja se) Kako ste sa zdravljem?

BABAKINA: Vrlo sam vam zahvalna.

LEBEDEV: E, hvala bogu! Hvala bogu! (Seda u fotelju.) Tako vam je to...
Gavrilo!

Gavrilo mu donosi čašicu rakije i čašu vode; on ispije rakiju i srkne malo vode.

I GOST: Na zdravlje!

LEBEDEV: More kakvo zdravlje! Još ne crkavamo, e pa hvala bogu. (Ženi) Zuzice, a gde je naša slavljenica?

KOSIH (plačnim glasom): Recite mi zašto smo jedanput pali? (Skače) Dođavola, zašto smo izgubili?

AVDOTJA NAZAROVNA (skače, ljutito): Zato, brate, da drugi put ne sedaš kad ne znaš da igraš. Kako smeš da pođeš tuđom bojom? Eto zato ti se i ukiselio kec!

Oboje istrčavaju napred.

KOSIH (plačnim glasom): Dozvolite, gospodo... Ja imam u karama: keca, kralja, damu - osam komada sa majorskom tercom, keca pik i jednog, razumete, jednog malog erca, a ona, dođavola, nije mogla da objavi mali slem!... Ja sam rekao: bez aduta...

AVDOTJA NAZAROVNA (upadajući mu u reč): Ja sam rekla bez aduta! Ti si rekao: dva bez aduta...

KOSIH: To je, strašno!... Dozvolite... vi imate... ja imam... vi imate...

(Lebedevu) Prosudite, Pavle Kiriloviču... Ja imam u karama: keca, kralja, damu - osam komada sa majorskom tercom...

LEBEDEV (zapuši uši): Ostavi me na miru, molim te...

AVDOTJA NAZAROVNA (viče): Ja sam rekla bez aduta!

KOSIH (besno): Recite mi da sam podlac i hulja ako ikad sednem da igram s ovom nadžakbabom.

Brzo odlazi u baštu. Drugi gost odlazi za njim, za stolom ostaje samo Jegoruška.

AVDOTJA NAZAROVNA: Uf!... Sva sam se preznojila... Nadžakbaba!... Ti si baš nadžakbaba!...

BABAKINA: Pa i vi ste, bako, stroga žena...

AVDOTJA NAZAROVNA (spazivši Babakinu, pljesne rukama) Srce moje, lepotice!... Ovde je ona, a ja, ćorava, i ne vidim... Golubice... (Ljubi je u rame i seda do nje) Ala je to radost! Daj da te pogledam, labudice bela! Pu, pu, pu... da te ne ureknem!...

LEBEDEV: Što si se raspevala... Bolje da joj nađeš mladoženju...

AVDOTJA NAZAROVNA: Naći ću, nego šta! Neću, grešnica, umreti dok nju i Sašu ne udam!... Neću umreti... (Uzdiše) Samo gde ćeš da ih nađeš, mladoženje? Evo ih, naše mladoženje, sede narogušeni kao pokisli petlovi!...

III GOST: Vrlo neuspelo poređenje. Ja mislim, mesdames, da su, tako reći, socijalne prilike krive što današnji mladići više vole bećarski život...

LEBEDEV: De, de, de!... Nemoj da filozofiraš!... Ne volim!...

III

Isti i Saša

SAŠA (ulazi i prilazi ocu): Vreme je tako lepo, a vi sedite ovde, gospodo, u zagušljivoj sobi.

ZINAIDA SAVIŠNA: Saša, zar ne vidiš da je došla Marfa Jegorovna?

SAŠA: Oprostite. (Prilazi Babakinoj i pozdravlja se s njom.)

BABAKINA: Poneli ste se, Saša, poneli ste se, bar jednom da ste svratili. (Ljube se) Čestitam, mila moja...

SAŠA: Zahvaljujem. (Seda pored oca.)

LEBEDEV: Da, Avdotja Nazarovna, teško je sad s mladoženjama. Ne samo mladoženju - ne možeš ni čestite svedoke na venčanju da nađeš. Današnja omladina, neka mi ne zameri, nekako je kisela, mlitava, bog bi je znao... Ni da igra, ni da priča ni da pije kako valja...

AVDOTJA NAZAROVNA: E, što se toga tiče, oni su majstori, samo im daj...

LEBEDEV: Nije velika mudrost piti - i konj ume da pije... Nego, hajde, popij kako valja!... U naše vreme, po ceo dan smo bili na predavanjima, a kad dođe večer, ideš pravo nekud u goste i sve do zore vrtiš se kao čigra... I igraš, i gospođice zabavljaš i ovo. (Lupi prstom po vratu.) I pričaš gluposti i filozofiraš dok ti se jezik ne saplete... A ovi današnji... (Odmahne rukom) Ne razumem... Ne vrede ni bogu ni đavolu. U celom srezu imamo samo jednog mlađeg čoveka koji nešto vredi, samo i on je oženjen (uzdiše), a i u njega je, čini mi se, već ušao đavo...

BABAKINA: Ko je to?

LEBEDEV: Kolja Ivanov.

BABAKINA: Da, on je privlačan muškarac (pravi grimasu), samo nesrećan!...

ZINAIDA SAVIŠNA: Pa i kako bi, dušo moja, bio srećan! (Uzdiše) Kako se on, siromah, prevario!... Oženio se svojom Čivutkom i računao je, siromah, da će joj roditelji dati zlatna brda u miraz, a ispalo sasvim drukčije... Otkako je promenila veru, roditelji neće ni da čuju za nju, prokleli su je... I on nije dobio ni prebijene pare. Sada se kaje, ali je kasno...

SAŠA: Mama, to nije istina.

BABAKINA (vatreno): Šurotka, kako da nije istina? Pa to svi znaju. Da, nije bio interes posredi, zašto bi se Jevrejkom ženio? Zar je malo Ruskinja? Prevario se, dušo moja, prevario se... (Živo) Gospode, ala sad ona izvlači od njega! Prosto smejurija! Čim dođe kući, odmah njoj: „Tvoji su me roditelji prevarili! Marš napolje iz moje kuće!” A kuda da pođe? Roditelji je neće primiti; pošla bi u služavke, ali nije naučila da radi... A on je samo grdi dok se grof ne umeša. Da nije grofa, davno bi je u grob oterao...

AVDOTJA NAZAROVNA: A ponekad je zaključa u podrum i kaže: „Jedi, đubre jedno, beli luk...” I jede ti ona, jede, dok joj ne pokulja na usta. Smeh.

SAŠA: Tata, pa to je laž!

LEBEDEV: Pa šta je s tim? Neka ih, neka trućaju do mile volje... (Viče) Gavriilo!

Gavriilo mu donosi rakiju i vodu.

ZINAIDA SAVIŠNA: Zato je i materijalno propao, siromah. S poslovima je, dušo moja, potpuno kahirao... Da još Borkin ne gleda imanje, on i njegova

Čivutka ne bi imali šta da jedu. (Uzdiše) A kako smo mi, dušo moja, zbog njega nastradali!... Tako smo nastradali, sam bog zna! Verujete li, mila moja, već tri godine duguje nam devet hiljada!

BABAKINA (užasnut): Devet hiljada!

ZINAIDA SAVIŠNA: Da... to je moj dragi Pavle naredio da mu se da. Ne gleda kome se može dati, a kome ne. O glavnici već i ne govorim - neka je, samo da interes plaća na vreme!

SAŠA (temperamentno): Mama, o tome ste već hiljadu puta pričali!

ZINAIDA SAVIŠNA: A šta se to tebe tiče? Zašto ga ti braniš?

SAŠA (ustaje): Kako imate duše da govorite sve to o čoveku koji vam nije ništa našao učinio? Hajde, recite, šta vam je on učinio?

III GOST: Aleksandra Pavlovna, dozvolite mi da vam kažem dve reči! Ja poštujem Nikolaja Aleksejeviča i uvek sam smatrao za čast, ali govoreći entre nous, meni se čini da je on avanturista.

SAŠA: E pa onda čestitam ako vam se tako čini.

III GOST: A kao dokaz navešću vam jedan slučaj koji mi je ispričao njegov ataše ili, tako reći, čičerone Borkin: Pre tri godine, za vreme stočne epizootije, on je nakupovao stoke, osigurao je...

ZINAIDA SAVIŠNA: Da, da, da! Sećam se tog slučaja. I meni su pričali.

III GOST: Osigurao ju je, to ne zaboravite, a onda zarazio kugom i dobio osiguranje.

SAŠA: Ah, sve su to gluposti! Gluposti! Niko nije ni kupio ni zarazio stoku! To je Borkin izmislio takav plan i svuda se njime hvalio. Kada je Ivanov to čuo, Borkin ga je dve nedelje molio za oprostaj. Ivanov je kriv samo toliko što nije dovoljno jak i što nema kuraži da otera tog Borkina, i kriv je što i suviše veruje ljudima! Sve što je imao - sve su mu ljudi razneli, razvukli; pored njegovih velikodušnih poduhvata bogatio se svako ko je samo hteo.

LEBEDEV: Šura-vatro! Dosta!

SAŠA: A zašto pričaju gluposti? Ah, kako je sve to dosadno, dosadno! Ivanov, Ivanov, Ivanov - i ništa drugo ne znaju da kažu. (Polazi vratima, ali se vraća.) Čudim se! (Mladićima) Strašno se čudim vašem strpljenju, gospodo! Zar vam nije dosadno da sedite ovako? Pa ovde se i vazduh ustajao od dosade! Govorite nešto, zabavljajte gospođice, pokrenite se! Kad već nemate drugih tema osim Ivanova, smejte se, pevajte, igrajte...

LEBEDEV (smeje se): Izbrusi ih, izbrusi ih dobro!

SAŠA: Čujte vi, učinite mi jedno zadovoljstvo. Ako već nećete da igrate, da se smežete, da pevate, ako vam je sve to dosadno - onda, molim vas, preklinjem vas, bar jedanput u životu, šale radi, koliko da nas iznenadite ili zasmejete, prikupite svu snagu i svi zajedno smislite nešto duhovito i sjajno, recite čak i nešto drsko ili trivijalno, samo da bude smešno i novo! Ili svi zajedno izvedite

nešto sasvim sićušno, skoro neprimetno, nešto što bar malo liči na podvig, da bi devojke, gledajući vas, bar jedanput u životu mogle reći: Ah! Čujte, kad već želite da se dopadate, zašto se ne trudite da se dopadnete? Ah, gospodo! Svi vi niste kako treba! Gledajući vas, muve crkavaju i lampe počinju da čadave. Ne, niste kako treba! Hiljadu puta sam vam govorila i uvek ću govoriti da niste kako treba, niste kako treba!...

IV

Isti, Ivanov i Šabeljski

ŠABELJSKI (ulazi s Ivanovom na desna vrata): Ko ovde deklamuje? Vi, Šuročka? (Smeje se i steže joj ruku) Čestitam vam, anđele moj, daj bože da što kasnije umrete i da se ne rodite po drugi put...

ZINAIDA SAVIŠNA (obradovana): Nikolaj Aleksejevič! Grof!

LEBEDEV: A! Koga vidim... grof! (Polazi mu u susret.)

ŠABELJSKI (spazivši Zinaidu Savišnu i Babakinu, pruža ruke prema njima): Dve banke na jednom divanu!... Milina je pogledati! (Rukuje se. Zinaidi Savišnoj.) Dobro večer, Zuzice! (Babakinoj) Dobro večer, krofnice!

ZINAIDA SAVIŠNA: E baš se radujem. Vi ste, grofe, tako redak gost kod nas!... (Viče) Gavriilo, donesi čaja! Izvolte sestiti! (Ustaje, izlazi na desnu stranu i odmah se vraća; neobično je zabrinuta.)

Saša seda na svoje mesto. Ivanov se ćutke rukuje sa svima.

LEBEDEV (Šabeljskom): Otkud ti? Šta te je donelo ovamo? Ovo je baš iznenađenje! (Ljubi ga) Grofe, ti si pravi lupež. Tako ljudi od reda ne rade. (Vodi ga za ruku ka rampi.) Zašto nam nikako ne dolaziš? Ljutiš se, valjda?

ŠABELJSKI: A kako da dođem? Da uzjašem svoj štap pa da dođem? Ja nemam svojih konja, a Nikolaj neće da me vodi sobom, naređuje mi da sedim sa Sarom, da joj ne bi bilo dosadno. Pošalji ti svoje konje po mene, ja ću uvek doći...

LEBEDEV (odmahne rukom): Taman! Zuzica bi pre pukla nego što bi dala konje. Dragi moj prijatelju, ti si mi bliži i draži od cele familije! Od stare garde ostali smo samo nas dvojica! „U tebi volim svoje stare patnje i mladost svoju koje nema više...” Šalu na stranu, ja samo što ne plačem... (Ljubi ga.)

ŠABELJSKI: Pusti, pusti! Smrdiš na rakiju...

LEBEDEV: Dušo moja, ti ne možeš ni zamisliti kako mi je dosadno bez prijatelja! Prosto da se čovek obesi. (Tiho) Zuzica je svojim zelenaštvom rasterala sve pristojne ljude, ostali su, kao što vidiš, sve sami zulukaferi... razni Dutkini, Butkini... Hajde, pij čaj. Gavriilo služi grofa čajem.

ZINAIDA SAVIŠNA (zabrinuto Gavrilu): Kako to služiš? Što ne doneseš neko slatko?... Možeš od ogrozda...

ŠABELJSKI (prsne u smeh; Ivanovu): Šta sam ti rekao? (Lebedevu) Ja sam se usput s njim kladio da će nas Zuzica, čim stignemo, ponuditi slatkim od ogrozda...

ZINAIDA SAVIŠNA: Vi ste, grofe, pravi šeret... (Seda)

LEBEDEV: Skuvali smo dvadeset buradi tog slatka, pa kud ćeš sad s njim?

ŠABELJSKI (seda za sto): A vi, Zuzice, gomilate paru na paru? Hajde, recite, imate li već miliončić?

ZINAIDA SAVIŠNA (uzdiše): Kad sa strane pogledaš, čovek bi rekao da nema većih bogataša od nas, a otkud nama pare? Nego svet priča...

ŠABELJSKI: Dabome, dabome, znamo mi!... „Znamo mi kako vi rđavo igrate dame...” (Lebedevu) Pavle, reci po duši: jeste li nakupili milion?

LEBEDEV: Ne znam. Pitaj Zuzicu.

ŠABELJSKI (Babakinoj): A debeljušna krofnica skoro će imati miliončić! Sve je lepša i punija iz dana u dan! To znači da ima mnogo para...

BABAKINA: Veoma sam vam zahvalna, vaša svetlosti, ali ja ne volim viceve na moj račun!...

ŠABELJSKI: Draga moja banko, zar su to vicevi? Ovo je prosto vapaj iz dubine duše, od prevelike ljubavi progovorila su usta... Vas i Zuzicu volim beskrajno... (Veselo) Milina!... Divota!... Vas dve ne mogu da gledam ravnodušno.

ZINAIDA SAVIŠNA: Vi ste uvek isti. (Jegoruški) Jegoruška, ugasi sveće! Što da gore kad niko ne igra? (Jegoruška se trgne, ugasi sveće i sedne. Ivanovu.) Nikolaju Aleksejeviču, kako je vaša gospođa sa zdravljem?

IVANOV: Rđavo. Danas, je doktor sasvim određeno rekao da ima tuberkulozu...

ZINAIDA SAVIŠNA: Ozbiljno? Kakva šteta!... (Uzdiše) A mi svi toliko je volimo...

ŠABELJSKI: Gluposti, gluposti i ništa više!... Kakva tuberkuloza! To su lekarski trikovi, šarlatanstvo. Prohtelo se doktoru da dolazi kod nje i zato je izmislio tuberkulozu. Srećom, muž nije ljubomoran. (Ivanov hoće da ga prekine.) Što se tiče same Sare, ja ne verujem nijednoj njenoj reči, nijednom njenom gestu. U svom životu nikad nisam verovao ni lekarima, ni advokatima ni ženama. Gluposti, gluposti, šarlatanstvo i marifetluci!

LEBEDEV: Čudan si ti čovek, Matveju!... Uzeo čovek da izigrava mizantropa i paradira s tim kao budala sa šarenom torbom. Ovako si - čovek kao čovek, a kad god otvoriš usta kao da imaš jaštericu na jeziku ili katar.

ŠABELJSKI: Pa šta da radim - da se grlim i ljubim s lupežima i podlacima?

LEBEDEV: A gde vidiš ti lupeže i podlace?

ŠABELJSKI: Ja, naravno, ne govorim o prisutnima, ali...

LEBEDEV: Nema tu ali, sve je to izveštačeno...

ŠABELJSKI: Izveštačeno... Lako je tebi kad nemaš nikakvog pogleda na svet.

LEBEDEV: Kakav je moj pogled na svet? Sedim i svakog trenutka čekam kad ću da lipšem. To je moj pogled na svet. Za nas je, brate, kasno da mislimo o

pogledima na svet. Tako ti je to... (Viče) Gavriolo!

ŠABELJSKI: Dosta tog Gavrila, već si se nagavrilo... Pogledaj kakav ti je nos!

LEBEDEV (pije): Ništa, dušo moja... ne idem na venčanje.

ZINAIDA SAVIŠNA: Odavno doktor Ljvov nije bio kod nas. Sasvim nas je zaboravio.

SAŠA: Moja antipatija. Oličenje poštenja. Neće vode zatražiti, neće cigaretu zapaliti - dok prvo ne istakne svoje neobično poštenje. Hoda ili govori, a na čelu mu piše: „Ja sam pošten čovek!” Dosadio je s njim.

ŠABELJSKI: Uzak, pravolinijski lekar! (Podražava ga) „Sklanjajte se s puta poštenom radniku!” Dere se na svakom koraku kao papagaj i misli o sebi da je zaista drugi Dobroljubov. Ko se ne dere, taj je nitkov. A njegove ideje su neobično duboke. Ako je seljak imućan i hoće da živi kao čovek, znači da je nitkov i kulak. Ja nosim somotski kaput i mene oblači lakej - ja sam nitkov i feudalac. Toliko je pošten, toliko je pošten, samo što ne pukne od poštenja. Nigde ne može da se skraši. Ja se njega čak i pobojavam... Boga mi!... Šta mu ga znam, može iz osećanja dužnosti da te raspali po nosu ili da te izgrdi na pasja usta.

IVANOV: On me strašno zamara, ali ipak mi je simpatičan; on je vrlo iskren čovek.

ŠABELJSKI: Lepa iskrenost! Sinoć mi priđe i tek će iz čista mira: „Grofe, vi ste mi strašno antipatični!” Hvala lepo! I sve to nije tek onako, nego s tendencijom:

i glas mu podrhtava, i oči mu se sijaju i svi mišići igraju na licu... Neka ga đavo nosi s tom njegovom drvenom iskrenošću! Dobro, recimo da sam mu mrzak i odvratn, to je prirodno... i ja sam toga svestan, ali zašto da mi to kaže u lice? Ja nisam nikakav čovek, ali kakav sam da sam, ja imam sedu kosu... Idiotsko, nemilosrdno poštenje!

LEBEDEV: De, de, de!... I ti si bio mlad, možeš da razumeš.

ŠABELJSKI: Jeste, bio sam mlad i glup, izigravao sam u svoje vreme Čackog, optuživao hulje i lupeže, ali nisam nikad lopovu rekao u oči da je lopov i u kući obešenog nisam govorio o konopcu. Ja sam bio vaspitan čovek. A ovaj vaš glupi lekar osetio bi se na visini svog zadatka i na sedmom nebu kad bi mu se dala prilika da me u ime principa i opštečovečanskih ideala javno raspali po nosu ili pesnicom u slabinu.

LEBEDEV: Mladi ljudi svi imaju preku narav. Imao sam jednog strica, hegelovca... taj, obično, pozove punu kuću gostiju, napije se, popne se na stolicu i počne: „Vi ste neznalice! Vi ste mračnjaci! Zora novog života...” Tata, tata, tata... Pa grdi li, grdi.

SAŠA: A šta gosti?

LEBEDEV: Ništa... Slušaju i piju. Uostalom, jednom sam ga ja pozvao na dvoboj... svog rođenog strica. Sve zbog Bekona. Sedeo sam, daj bože da se setim, evo ovako kao Matvej, a stric je s pokojnim Gerasimom Niličem stajao, otprilike, tu gde je Nikolaj... Elem, Gerasim Nilič, brate moj, pita ga...
Ulazi Borkin.

V

Isti i Borkin, elegantno obučen, s paketom u ruci, poskakujući i pevušeći, ulazi na vrata s desne strane. Veseli žagor.

DEVOJKE: Mihailo Mihailovič!

LEBEDEV: Mišel Mišelovič! Da prospemo proje...

ŠABELJSKI: Duša za društvo!

BORKIN: Evo me! (Pritrči Saši) Plemenita sinjorina, uzimam slobodu da čestitam vasioni što se na današnji dan rodio tako divan cvet kao što ste vi... Kao danak svog oduševljenja slobodan sam da vam poklonim (pruža joj paket) rakete i bengalsku vatru sopstvene izrade. Neka one osvetle ovu noć isto onako kao što vi osvetljavate mrak ovog mračnog carstva. (Klanja se teatralno)

SAŠA: Hvala vam.

LEBEDEV (smeje se, Ivanovu): Što ne oteraš ovog Judu?

BORKIN (Lebedevu): Pavle Kiriloviču - poštovanje! (Ivanovu) Patronu... (Peva) Nicolas-voilà go-gi-go. (Obilazi sve redom.) Uvaženoj Zinaidi Savišnoj... božanstvenoj Marfi Jegorovnoj... drevnoj Avdotji Nazarovnoj... Njegovoj svetlosti grofu...

ŠABELJSKI (smeje se): Duša za društvo... Čim je ušao atmosfera je odmah postala prijatnija... Primećujete?

BORKIN: Uf, ala sam se umorio... Čini mi se da sam se sa svima pozdravio. Dakle, šta ima novo, gospodo? Ima li nešto naročito, frapantno? (Živo. Zinaidi Savišnoj.) Ah, čujte, majčice... Maločas dolazim k vama... (Gavrilu) Daj mi, Gavriilo, čaja, samo bez slatka od ogrozda! (Zinaidi Savišnoj) Dolazim maločas k vama, kad ono - seljaci kraj reke gule koru sa vrba. Zašto ne biste vrbak dali nekom u zakup?

LEBEDEV (Ivanovu): Što ne oteraš ovog Judu?

ZINAIDA SAVIŠNA (trgne se): Imate vi pravo, nije mi ni palo na pamet!

BORKIN (radi gimnastiku rukama): Ne mogu bez kretanja... Majčice, kako bismo izveli nešto naročito? Marfa Jegorovna, ja sam danas raspoložen... Ja sam egzaltiran! (Peva) „Ja pred tobom opet...”

ZINAIDA SAVIŠNA: Organizujte nešto, svima je bilo dosadno bez vas.

BORKIN: Gospodo, šta ste se svi pokunjili? Sede kao porotnici na suđenju!... Hajdete da nešto organizujemo. Šta hoćete? Fote, prstena, šapcalapca, hoćete li da plešete, hoćete li vatromet?

DEVOJKE (pljeskaju): Vatromet, vatromet! (Trče u park.)

SAŠA (Ivanovu): Zašto ste večeras tako neraspoloženi?

IVANOV: Boli me glava, Šuročka, a i dosadno mi je...

SAŠA: Hajdemo u salon.

Izlaze na vrata s desne strane; svi ostali odlaze u baštu, osim Zidaide Savišne i Lebedeva.

ZINAIDA SAVIŠNA: Eto, to mi se dopada - to je mladić: tek što je došao, nije prošao ni minut, a već su se svi raspložili. (Uvrće fitilj na velikoj lampi.) Dok su svi napolju, što da sveće džabe gore! (Gasi sveće.)

LEBEDEV (ide za njom): Zuzice, trebalo bi dati gostima da nešto prezalogaje...

ZINAIDA SAVIŠNA: Vidiš koliko je sveća... Eto zato svet priča da smo bogati. (Gasi)

LEBEDEV (ide za njom): Zuzice, iznesi ljudima štogod da jedu... Mladi su, ogladneli su, siroti... Zuzice...

ZINAIDA SAVIŠNA: Grof nije popio svoj čaj. Džabe je samo šećer otišao. (Izlazi na levu stranu)

LEBEDEV: Fuj... (Izlazi u park.)

VI

Ivanov i Saša

SAŠA (ulazi s Ivanovom na desna vrata): Svi su otišli u park.

IVANOV: Tako vam je to, Šuročka. Ranije sam mnogo radio i mnogo mislio, a nikad nisam bio umoran; sad ništa ne radim i ni o čemu ne mislim, a umoran

sam i dušom i telom. Danju i noću muči me savest, osećam da sam mnogo kriv, ali u čemu je upravo moja krivica - ne znam. A uz to još i ženina bolest, oskudica u novcu, večite svade, spletke, ogovaranja, glupi Borkin... Moja kuća mi je ogadila; život u njoj za mene je gori nego robija. Reći ću vam otvoreno, Šuročka, ja ne mogu više da podnesem čak ni društvo svoje žene koja me voli. Vi ste moj stari prijatelj i nećete se ljutiti na mene zbog moje iskrenosti. Eto, došao sam k vama da se razonodim, ali mi je dosadno i kod vas i opet me nešto vuče kući. Oprostite, ja ću se sad neprimetno izgubiti.

SAŠA: Nikolaju Aleksejeviču, ja vas razumem. Vaša je nesreća u tome što ste potpuno sami. Treba da se pored vas nađe neko koga biste vi voleli i ko bi vas razumeo. Samo ljubav može vas preporoditi.

IVANOV: Koješta, Šuročka! Samo mi još to treba: da ja, stari, pokisli petao, počnem da vodim ljubav! Bože me sačuvaj od takve nesreće! Ne, moja pametna devojk, nije reč o ljubavi. Govorim vam kao pred bogom, ja ću sve podneti: i tugu, i psihopatiju, i materijalnu propast, i ženinu smrt, i svoju preuranjenu starost i samoću, ali ne mogu podneti, ne mogu izdržati svoju sopstvenu ironiju prema sebi samom. Ja umirem od stida pri pomisli da sam se ja, zdrav i snažan čovek, pretvorio u nekog Hamleta, ili Manfreda ili u nekog suvišnog čoveka... đavo bi znao u šta! Ima jadnih ljudi kojima laska kad ih zovu Hamletima ili suvišnim ljudima, ali za mene je to sramota! To vređa moj ponos, ne znam kud ću od sramote i zato patim...

SAŠA (u šali, kroz suze): Nikolaju Aleksejeviču, hajde da pobegnemo u Ameriku.

IVANOV: Mene mrzi da odem do ovog praga, a vi hoćete u Ameriku... (Polaze prema izlazu u park.) Zbilja, Šura, vama je ovde teško živeti! Kad pogledam ljude koji su oko vas, mene obuzima strah: za koga ćete se udati? Ostaje jedina nada da će neki poručnik ili student, ako slučajno naiđe ovuda, ukrasti vas i odvesti sobom...

VII

Zinaida Savišna ulazi na vrata s leve strane s teglom slatka u rukama.

IVANOV: Oprostite, Šuročka, sad ću vas stići.

Saša izlazi u park.

IVANOV: Zinaida Savišna, ja bih vas nešto molio...

ZINAIDA SAVIŠNA: Šta želite, Nikolaju Aleksejeviču?

IVANOV (usteže se): Stvar je, naime, u tome da je preksutra rok mojoj menici. Vi biste me jako zadužili ako biste malo pričekali ili ako biste pristali da dodamo kamate glavnici. Ja sad uopšte nemam novaca...

ZINAIDA SAVIŠNA (uplašena): Nikolaju Aleksejeviču, kako bi to moglo da bude! To nije red! Ne, nemojte ni pomišljati to, za ime božje, nemojte me, nesrećnicu, mučiti...

IVANOV: Oprostite, oprostite... (Izlazi u park.)

ZINAIDA SAVIŠNA: Uh, gospode bože, ala me je uplašio!... Sva drhtim... sva drhtim... (Izlazi na desnu stranu.)

VIII

KOSIH (ulazi s leve strane i prolazi preko pozornice): Ja imam u karama: keca, kralja, damu, osam komada s majorskom tercom, keca pik i jednog... jednog malog erca, a ona, đavo je odneo, nije mogla da objavi mali slem! (Izlazi na desnu stranu.)

IX

Avdotja Nazarovna i prvi gost

AVDOTJA NAZAROVNA (Izlazi iz bašte s prvim gostom): Prosto bih je rastrgla, tu džimriju, prosto bih je rastrgla! Nije to šala, sedim ovde još od pet sati, bar da je neku staru haringu iznela da posluži!... I to mi je neka kuća!...I to mi je domazluk!...

I GOST: Tako je dosadno da bih se prosto zaletio i glavom o zid! I to su mi neki ljudi, da bog sačuva!... Od dosade i od gladi moraće čovek da zavija kao kurjak i da ujeda ljude...

AVDOTJA NAZAROVNA: Prosto bih je rastrgla, greh mi na dušu...

I GOST: Da popijem jednu, stara, pa hajd' kući! Nisu mi potrebne tvoje udavače. Kakva, dođavola, ljubav - kad čovek od ručka ne dobije nijednu jedinu čašicu?

AVDOTJA NAZAROVNA: Hajde da potražimo.

I GOST: Pst!... Polako! Rakija je, čini mi se, u trpezariji, u bifeu. Mi ćemo Jegorušku za vrat... Pst...

Odlaze na levu stranu.

X

Ana Petrovna i Ljvov ulaze s desne strane.

ANA PETROVNA: Ništa, oni će nam se obradovati. Nikog nema. Mora biti da su u parku.

LJVOV: Ali zašto ste me, pitam ja vas, doveli ovamo, ovim jastrebovima? Nama ovde nije mesto! Pošteni ljudi ne treba da poznaju ovu atmosferu!

ANA PETROVNA: Čujte, gospodine pošteni čoveče! Nije to nimalo ljubazno - pratiti damu i celog puta pričati joj samo o svom poštenju! Možda je to pošteno, ali je, u najmanju ruku, dosadno. Nikad sa ženama nemojte govoriti o svojim vrlinama. Neka ih one same vide. Moj Nikolaj, kad je bio kao vi, u ženskom društvu je samo pevao pesme i pričao razne gluposti. Međutim, svaka je znala kakav je on čovek.

LJVOV: Ah, ne govorite mi o vašem Nikolaju, ja ga vrlo dobro znam!

ANA PETROVNA: Vi ste dobar čovek, ali ništa ne znate. Hajdemo napolje. On nikad nije tako govorio: „Ja sam pošten! Ja se gušim u ovoj atmosferi! Jastrebovi! Gnezdo ćukova, krokodili!” On je ostavljao na miru zverinjak, a kad bi se poneki put naljutio, samo sam jedno mogla čuti od njega: „Ah, kako sam danas bio nepravičan!” ili: „Anjuta, žao mi je tog čoveka!” Eto tako, a vi... Odlaze.

XI

Avdotja Nazarovna i prvi gost

I GOST (ulazeći na vrata s leve strane) U trpezariji nema, sigurno je negde u

špajzu. Trebalo bi pitati Jegorušku. Hajdemo kroz salon.

AVDOTJA NAZAROVNA: Prosto bih je rastrgla...

Izlaze na desnu stranu.

XII

Babakina, Borkin i Šabeljski

Babakina i Borkin, smejući se utrče iz parka, za njima, smejući se i trljajući ruke, sitnim koracima trči Šabeljski.

BABAKINA: Ala je dosadno! (Smeje se) Ala je dosadno! Svi se kreću i sede kao lutke! Od dosade sam se prosto sva ukočila. (Skače) Treba da se malo razdrmam.

Borkin je hvata oko struka i ljubi je u obraz.

ŠABELJSKI (smeje se i pucketa prstima): Dođavola! (Kašljuca.) Ovo već...

BABAKINA: Sklonite, sklonite ruke, nevaljalče, grof može svašta pomisliti! Pustite me!

BORKIN: Anđele moje duše, čire moga srca!... (Ljubi je) Pozajmite mi 2300 rubalja.

BABAKINA: Ne, ne, ne... Sve, sve, ali što se tiče novaca - veoma sam vam zahvalna... Ne, ne, ne!... Ama sklonite ruke!...

ŠABELJSKI (vrti se oko njih): Krofница... I to ima svoje draži...

BORKIN (ozbiljno): E, dosta. Hajdete da razgovaramo poslovno. Da govorimo otvoreno, trgovački. Odgovorite mi otvoreno, bez prenemaganja i uvijanja: da ili ne? Čujte! (Pokazuje na grofa.) Njemu je potreban novac, najmanje tri hiljade godišnjeg prihoda. Vama je potreban muž. Hoćete li da postanete grofica?

ŠABELJSKI (smeje se): Neverovatan cinik!

BORKIN: Hoćete li da postanete grofica? Da ili ne?

BABAKINA (uzbuđeno): Šta ste to izmislili, Mišo, zaboga... Te stvari se ne rade tako, s neba pa u rebra... Ako grof želi, on može sam i... i ja ne znam kako vi to odjednom, tako iznenada...

BORKIN: Hajde, dosta tog uvijanja! Stvar je trgovačke prirode... Da ili ne?

ŠABELJSKI (smejući se i trljajući ruke): Ozbiljno, a? Dođavola, kako bi bilo da učinim tu podlost? A? Krofnice... (Ljubi Babakinu u obraz.) Lepoto moja!... Pidence!

BABAKINA: Stanite, stanite, potpuno ste me zbunili... Idite, idite!... Ne, stanite!...

BORKIN: Brže! Da ili ne? Nama se žuri...

BABAKINA: Slušajte, grofe! Dođite k meni u goste na dva tri dana... Kod mene je zabavno, ne kao ovde... Dođite sutra... (Borkinu) Ali - vi ste se možda šalili?

BORKIN (ljutito): Pa ko bi se šalio s ozbiljnim stvarima?

BABAKINA: Stanite, stanite... Ah, meni je zlo! Meni je zlo! Grofica... Meni je zlo!... Ja padam...

Borkin i Šabeljski, smejući se, uzimaju je pod ruku, i ljubeći je u obraze, izlaze s njom na desnu stranu.

XIII

Ivanov i Saša, zatim Ana Petrovna, Ivanov i Saša dolaze brzo iz parka.

IVANOV (u očajanju hvata se za glavu): Nemoguće! Nemojte, nemojte, Šuročka!... Ah, nemojte!

SAŠA (sa zanosom): Ja vas bezumno volim... Bez vas moj život nema smisla, bez vas za mene nema sreće i radosti! Vi ste za mene - sve...

IVANOV: Čemu to, čemu to! Bože moj, ja ništa ne razumem... Šuročka, nemojte!...

SAŠA: Dok sam još bila dete, vi ste mi bili jedina radost; volela sam vas i vašu dušu kao sebe, a sada... ja vas volim, Nikolaju Aleksejeviču... S vama bih pošla ne samo na kraj sveta nego kud god hoćete, makar i u grob, samo, tako vam boga, što pre, inače ću se ovde ugušiti.

IVANOV (smejući se od sreće): Šta je to? To znači - da počnem život ispočetka? Šuročka, je li tako?... Srećo moja! (Privuče je k sebi.) Moja mladosti, proleće moje.

Ana Petrovna ulazi iz parka, i spazivši muža i Sašu, zastaje kao ukopana.

IVANOV: Dakle - da živim? Da? Opet da radim?

Poljubac. Pošto se poljube, Ivanov i Saša se okreću i vide Anu Petrovnu.

IVANOV (užasnut): Sara!

Zavesa

TREĆI ČIN

Kabinet Ivanova. Pisaći sto, na kome su u neredu razbacane hartije, knjige, zvanična pošta, razne sitnice, revolveri; pored hartija - lampa, flaša rakije, tanjir s haringom, komadi hleba i krastavci. Na zidovima geografske karte, slike, puške, revolveri, srpovi, korbači itd. - Podne.

I

Šabeljski, Lebedev, Borkin i Petar

Šabeljski i Lebedev sede levo i desno od pisaćeg stola. Borkin na sredini pozornice uzjahao stolicu. Petar stoji kraj vrata.

LEBEDEV: Francuska vodi jasnu i određenu politiku... Francuzi znaju šta hoće. Njima je potrebno da izmlate kobasičare i ništa više, a u Nemačkoj, brate, stvar stoji sasvim drukčije. Nemačka osim Francuske ima još miogo trnova u oku...

ŠABELJSKI: Gluposti!... Ja mislim da su Nemci kukavice... Pokazuju samo jedni drugima šipak u džepu. Veruj, na tome će se stvar svršiti. Neće ratovati.

BORKIN: A ja velim - zašto i da ratuju? Čemu sva ta naoružanja, kongresi, rashodi? Znate šta bih ja uradio? Ja bih skupio pse iz cele države, ubrizgao im jaku dozu Pasterova otrova i pustio ih u neprijateljsku zemlju. Svi moji neprijatelji bi pobesneli kroz mesec dana.

LEBEDEV (smeje se): Kad pogledaš, ima malu glavu, a velikih ideja u njoj tušta i tma, kao riba u okeanu.

ŠABELJSKI: Virtuoz!

LEBEDEV: Bog s tobom, samo me zasmjavaš, Mišele Mišeloviču! (Prestane da se smeje.) Šta je to, gospodo, „Žomini i Žomini, a o rakiji ni reči?”²

Repetatur. (Natoči tri čašice.) Da smo zdravo... (Piju i mezete.) Haringa je, brate moj, meze nad svima mezetima!

ŠABELJSKI: A, ne - krastavac je lepši... Naučnici još od stvorenja sveta misle i nisu izmislili ništa pametnije od kiselog krastavca. (Petru) Petre, idi donesi još krastavaca i kaži u kuhinji da nam isprže četiri piroške s lukom. Samo da budu vrele.

Petar izlazi.

LEBEDEV: Lepo je još uz rakiju malo kavijara. Samo kako? I to treba znati... Treba uzeti jednu četvrt usoljenog kavijara, dve glavice mladog luka, malo maslinova ulja, sve to dobro promešati i, znaš, preko toga malo nacediti limuna... Da umreš! Samo od mirisa da padneš u nesvest.

BORKIN: Uz rakiju je još lepo mezetiti pržene krkuše. Samo ih treba znati ispržiti. Treba ih prvo očistiti, zatim dobro uvaljati u prezle i pržiti dok ne budu potpuno reš, da sve krckaju pod zubima... krc-krc...

ŠABELJSKI: Sinoć je kod Babakine bilo divno meze - varganji...

LEBEDEV: Nego šta!

² Stih iz „Pesme starog husara” od D. Dividova.

ŠABELJSKI: Samo su ih nekako naročito spremili. Znaš, s lukom, s lorberom, sa svakojakim začinima. Kad su skinuli poklopac sa šerpe, iz nje se digla para, miris... divota!

LEBEDEV: Što smo stali? Gospodo! (Piju) Da smo zdravo... (Gleda na sat.) Izgleda da neću sačekati Nikolaja. Vreme mi je da idem. Kod Babakine su, veliš, spremili pečurke, a kod nas ih još nema. Reci, molim te, kog đavola svaki čas odlaziš kod Marfutke?

ŠABELJSKI (pokazuje glavom na Borkina): Pa eto, hoće da me oženi njom...

LEBEDEV: Tebe da oženi? A koliko je tebi godina?

ŠABELJSKI: Šezdeset dve.

LEBEDEV: Taman ti je vreme za ženidbu. A Marfutka ti baš odgovara.

BORKIN: Nije reč tu o Marfutki, nego o Marfutkinim sterlinzima.

LEBEDEV: Šta bi još hteo: Marfutkine sterlinge... A bi li ptičjeg mleka?

BORKIN: More, kad se čovek oženi, kad dobro napuni džepove, onda ćete videti ptičje mleko. Onda ćete se i vi oblizivati...

ŠABELJSKI: Nego znate, on ozbiljno misli. Ovaj genije je uveren da ću ga poslušati i oženiti se.

BORKIN: Nego kako? Zar vi niste uvereni?

ŠABELJSKI: Ovaj je poludeo... Kad sam ja bio uveren? Pst...

BORKIN: Hvala lepo... Veoma sam vam zahvalan! Dakle, vi hoćete da me izigrate. Čas kažete: ženim se, čas opet: neću da se ženim... ni sam đavo ne zna šta hoćete, a dao mi je časnu reč! Dakle nećete da se ženite?

ŠABELJSKI (sleže ramenima): On baš ozbiljno... Čudan čovek!

BORKIN (revoltirano): Onda zašto ste samo zaluđivali poštenu ženu? Ona sad luduje za grofovskom titulom, ne spava, ne jede... Zar je to za šalu? Zar je to pošteno?

ŠABELJSKI (pucketa prstima): Nego, šta velite, da zbilja učinim tu podlost? A? Za inat! Boga mi, rešiću se. Časnu reč... Ala će to biti smešno!
Ulazi Ljvov.

II

LEBEDEV: Eskulapiji naše poštovanje... (Pruž a Ljvovu ruku i peva.) „Spasite me, doktore, jer se smrti bojim ja...”

LJVOV: Nikolaj Aleksejevič se još nije vratio?

LEBEDEV: Nije, i ja ga čekam više od jednog sata. (Ljvov nestrpljivo šeta po pozornici.) Je l' te, dragi moj, kako je Ani Petrovnoj?

LJVOV: Rđavo.

LEBEDEV (uzdiše): Mogu li da svratim do nje samo da se pozdravim?

LJVOV: Ne, molim vas, nemojte. Čini mi se da spava...

Pauza.

LEBEDEV: Simpatična, mila... (Uzdiše) Na Šuročkin rođendan, kad je pala kod nas u nesvest, pogledao sam je u lice i odmah sam shvatio da ona, sirotica, neće još dugo živeti. Ne znam samo zašto joj je pozlilo? Kad sam dotrčao, imao sam šta da vidim: ona, bleđa, leži na podu, pored nje kleči Nikolaj, i on bleđ. Šuročka sva uplakana. Ja i Šuročka još nedelju dana posle toga nismo mogli doći k sebi.

ŠABELJSKI (Ljvovu): Recite mi, uvaženi žreče nauke, koji je to naučnik otkrio da kod grudnih bolesti damama dobro čine česte posete mladih lekara? To je veliko otkriće! Veliko! I u koju oblast ono spada: u alopapatiju ili hemeopatiju? Ljvov u prvi mah hoće da odgovori, ali samo napravi prezrivi gest i iziće.

ŠABELJSKI: Kakav prezriv pogled!

LEBEDEV: A koji te đavo vuče za jezik? Zašto si ga uvredio?

ŠABELJSKI (nervozno): A zašto on laže? Tuberkuloza, nema nade, umreće...

Laže. Ja to ne mogu podneti!

LEBEDEV: Zašto misliš da laže?

ŠABELJSKI (ustaje i šeta): Ja ne mogu dopustiti misao da živ čovek ovako odjednom, iz čista mira, može da umre. Ostavimo se tog razgovora!

III

KOSIH (utrči zaduvan): Je li kod kuće Nikolaj Aleksejevič? Dobar dan! (Brzo se rukuje sa svima.) Je li kod kuće?

BORKIN: Nije.

KOSIH (sedne i odmah skoči): Onda zbogom! (Popije čašicu rakije i brzo mezeti.) Idem dalje... Imam puno posla... Strašno sam se zamorio... Prosto sam spao s nogu.

LEBEDEV: Koji vas je vetar doneo?

KOSIH: Dolazim od Barabanova. Cele noći smo se kartali, sad smo završili. Sve sam izgubio... Onaj Barabanov igra kao šuster! (Plačnim glasom.) Samo čujte: ja celo vreme odbacujem erca... (Obraća se Borkinu koji odmah ustukne.) On polazi karom, ja opet erca, a on karu... I, naravno, jedanput smo pali! (Lebedevu) Igramo četiri trefa. Ja imam sedam komada s kecom i damom, četiri pika sa kecom i desetkom...

LEBEDEV (zapuši uši): Smiluj se, za ime božje, smiluj se!

KOSIH (grofu): Zamislite: sedam trefova s kecom i damom, četiri pika s kecom i desetkom...

ŠABELJSKI (gura ga rukama): Idite, neću da slušam.

KOSIH: I zamislite - nesreća: seku mi keca pik od prve...

ŠABELJSKI (zgrabi sa stola revolver): Sklonits se, pucaću!

KOSIH (odmahne rukom): Budi bog s nama... Zar čovek ne može ni s kim da porazgovara? Živiš kao u Australiji: ni zajedničkih interesa ni solidarnosti... Svako živi za sebe... Uostalom, vreme je da idem... (Zgrabi kapu) Vreme je novac... (Pružá Lebedevu ruku.)Dalje!

Svi se smeju. Kosih se na vratima sudara s Avdotjom Nazarovnom.

IV

AVDOTJA NAZAROVNA (vrisne): Đavo te odneo, zamalo me nisi oborio!

SVI: Aaa... svuda prisutna!

AVDOTJA NAZAROVNA: Tu li ste vi, a ja vas tražim po celoj kući. Dobar dan, moji sokolovi, prijatno... (Rukuje se.)

LEBEDEV: Što si došla?

AVDOTJA NAZAROVNA: Poslom, gospodine! (Grofu) Stvar se tiče vas, vaša svetlosti. (Klanja se) Pozdravili su vas i pitaju za vaše zdravlje... I još vam je ona, moja lutkica, poručila ovo: ako večeras ne dođete, sve će očice isplakati. Veli mi, pozovi ga, draga moja, na stranu i šapni mu na uvo da niko ne čuje. A zašto da niko ne čuje? Ovde su svi svoji. I stvar je lepa, ne krademo kokoške, već po zakonu, iz ljubavi, sa uzajamnim pristankom... Nikad ja, grešnica, ne pijem, ali zbog ovakvog slučaja moram!

LEBEDEV: I ja ću da popijem. (Toči) A tebi, stara svrako, ništa ne škodi. Već trideset godina te znam kao babu...

AVDOTJA NAZAROVNA: Ja sam već izgubila i račun koliko mi je godina... Dva muža sam sahranila, udala bih se i po treći put, samo me niko neće bez miraza. Imala sam jedno osmoro dece... (Uzima čašicu) E, daj bože, lepu smo stvar započeli, daj bože i da je dovršimo! Oni će lepo da žive i uživaju, a mi ćemo da ih gledamo i da se radujemo. Neka žive u slozi i ljubavi... (Pije) Žestoka rakija!

ŠABELJSKI (smejući se, Lebedevu): Ali znaš šta je najsmešnije od svega: oni sasvim ozbiljno misle da ću ja... Čudna stvar! (Ustaje) Nego ozbiljno, Pavle, kako bi bilo da učinim tu podlost? Za inat... eto tako, na, stara kučko, glodi! Pavle, šta veliš?

LEBEDEV: Govoriš koješta, grofe. Naše je da mislimo na to kad ćemo da opružimo papke, a Marfutke i sterlinzi davno su već prošli mimo nas... Beše naše!

ŠABELJSKI: Ne, ja ću se rešiti. Časnu reč, rešiću se!
Ulaze Ivanov i Ljvov.

V

LJVOV: Molim vas da mi poklonite samo pet minuta.

LEBEDEV: Nikolaj! (Polazi u susret Ivanovu i ljubi ga) Zdravo, prijatelju... Ja te već čitav sat čekam.

AVDOTJA NAZAROVNA (klanja se): Dobar dan, gospodine!

IVANOV (jetko): Gospodo, opet ste od mog kabineta napravili krčmu!...

Hiljadu puta sam sve vas molio da to ne radite... (Prilazi stolu) Eto, polili ste mi i hartije rakijom... mrve... krastavci... Da se čoveku zgadi!

LEBEDEV: Pogrešio sam, Nikolaju, pogrešio sam... Oprosti. Ja, prijatelju, treba da govorim s tobom o jednoj vrlo važnoj stvari...

BORKIN: I ja takođe.

LJVOV: Nikolaju Aleksejeviču, mogu li da govorim s vama?

IVANOV (pokazuje na Lebedeva): Eto, i njemu sam potreban. Pričekajte, s vama ću docnije... (Lebedevu) Šta si hteo?

LEBEDEV: Gospodo, ja bih želeo da razgovaram nasamo. Oprostite...

Grof izlazi s Avdotjom Nazarovnom, za njima Borkin, zatim Ljvov.

IVANOV: Pavle, ti sam možeš da piješ koliko god hoćeš, to je tvoja bolest, ali molim te da ne opijaš ujaka. Ranije on kod mene nikad nije pio. Njemu škodi.

LEBEDEV (uplašeno): Dragi moj, ja to nisam znao... Čak nisam ni obratio pažnju...

IVANOV: Ako, ne daj bože, umre ovo matoro dete, neće vama biti teško, nego meni... Šta si hteo?

Pauza.

LEBEDEV: Znaš, prijatelju... Ne znam kako bih počeo da ne ispadne suviše bezdušno... Nikolaju, mene je sramota, ja crvenim, jezik mi se zapliće, ali, dragi moj, stavi se u moj položaj, razumi da ja nisam slobodan čovek, ja sam crnac, pačavra... Ne zameri mi...

IVANOV: U čemu je stvar?

LEBEDEV: Žena me je poslala... Učini mi ljubav, budi prijatelj, plati joj interes! Veruješ li mi, dušu mi je izvadila, izmučila me, prosto ubila! Otresi se ti nje, kumim te bogom!...

IVANOV: Pavle, ti znaš da ja sad nemam novaca.

LEBEDEV: Znam, znam, ali šta ja da radim? Ona neće da čeka. Ako protestuje menicu, kako ćemo ti ja i Šuročka pogledati u oči?

IVANOV: I mene je sramota, Pavle, prosto bih propao u zemlju, ali... odakle da nabavim novaca? Posavetuj mi: odakle? Ostaje jedno: da čekam do jeseni, kad prodam žito.

LEBEDEV (viče): Ona neće da čeka!

Pauza.

IVANOV: Tvoj položaj je neprijatan, škakljiv, ali moj je još gori. (Šeta gore dole i razmišlja.) I ništa ne mogu smisliti... Nemam šta da prodam...

LEBEDEV: Što ne odeš do Milbaha, zamoli ga, on ti je šesnaest hiljada dužan. (Ivanov samo odmahne rukom.) Nego znaš, Kolja... Ja znam da ćeš me grditi, ali učini starom pijanici! Onako prijateljski... Gledaj me kao prijatelja... Bili smo studenti, liberali... Zajedničke ideje i interesi... Obojica smo se školovali na Moskovskom univerzitetu... Alma mater... (Vadi novčanik) Eto, imam ja neke tajne pare, o njima niko u kući ne zna. Uzmi na zajam... (Vadi novac i meće ga na sto) Ostavi se svog ponosa, pogledaj na stvar prijateljski... Ja bih od tebe uzeo, časnu reč... (Pauza) Evo ih na stolu: hiljadu sto. Otidi danas do nje i vrati joj sam. Evo vam, Zinaida Savišna, crknite sa svojim parama! Samo pazi, nemoj joj dati ni da nasluti da sam ti ja pozajmio, bože sačuvaj! Inače ću izvući od „slatka od ogrozda”! (Zagleda Ivanova u lice.) Dobro, dobro, nemoj! (Brzo uzima novac sa stola i stavlja ga u džep.) Nemoj! Ja sam se šalio... Oprosti mi, tako ti boga... (Pauza) Je li ti teško na duši? (Ivanov odmahne rukom.) Brige, brige... (Uzdiše) Došlo ti je vreme da tuguješ i da se žalostiš. Čovek ti je, brate moj, kao samovar. Ne stoji samo u hladu na polici, dešava se da u njega meću i žar: pš... pš! Ništa ne valja to poređenje, ali šta ćeš - lepše ne mogu da smislim... (Uzdiše) Nesreća čeliči dušu. Nije mi te žao, Kolja, ti ćeš se izvući iz škripca, sve će to proći, ali mi je krivo, brate, boli me što su ljudi takvi... Reci mi, molim te, odakle sve ove spletke! Toliko te, brate moj, u celom srezu ogovaraju, može se još desiti da te poseti zamenik državnog tužioca... Ti si i ubica, i krvopija, i pljačkaš...

IVANOV: Sve su to sitnice, nego - boli me glava.

LEBEDEV: Zato što mnogo misliš.

IVANOV: Ništa ja ne mislim.

LEBEDEV: Slušaj, Kolja, pljuni na sve i dođi k nama. Šuročka te voli, razume i cepi. Ona je, Kolja, čestita, dobra duša. Nije ni na majku ni na oca, nego valjda na komšiju... Gledam je, brate, tako poneki put i ne verujem da ja, nosata pijanica, imam takvo blago. Dođi, porazgovaraj s njom o pametnim stvarima - rasonodićeš se malo. Ona je veran, iskren prijatelj...

Pauza.

IVANOV: Pavle, dragi moj, ostavi me samog...

LEBEDEV: Razumem, razumem... (Žurno gleda na sat.) Ja te razumem. (Ljubi Ivanova) Zbogom, još treba da stignem na osvećenje škole. (Polazi vratima i zastaje) Pametna je... Juče smo ja i Šuročka razgovarali o onim spletkama. (Smeje se) A ona izbacila aforizam: „Tatice, svici, veli, svetle noću samo zato da bi ih lakše mogle videti i progutati noćne ptice, a dobri ljudi postoje zato da bi kleveta i spletkama imale čime da se hrane.” Šta veliš? Genijalno! Žorž Sand!

IVANOV: Pavle! (Zadržava ga.) Šta je meni?

LEBEDEV: Ja sam i sam hteo da te pitam o tome, ali sam se, priznajem, ustručavao. Ne znam, brate! S jedne strane mi se činilo da si podlegao raznim nesrećama, a s druge strane, znam opet da nisi od onih koji podležu... Nesreća te ne može slomiti. Nešto je drugo kod tebe, Kolja, ali šta je to - ja ne znam.

IVANOV: Ja i sam ne znam. Meni se čini, ili... uostalom, ne! (Pauza) Znaš šta sam hteo da ti kažem? Imao sam jednog radnika, Semjona, ti se njega sećaš. Jednom, za vreme vršidbe, hteo je da se pohvali pred devojkama svojom snagom, uprtio na leđa dva džaka raži i strunio se. Uskoro je umro. Meni se čini da sam se i ja strunio... Gimnazija, univerzitet, zatim gazdinstvo, škole,

planovi... Verovao sam drukčije nego ceo svet, oženio sam se takođe drukčije nego ostali, žestio sam se, rizikovao; svoj novac - ti to znaš - bacao sam levo desno, bio sam srećan i patio kao niko u celom srezu. Sve su to, Pavle, moji džakovi... Uprtio sam na leđa teret, a kičma mi je pukla. U dvadesetoj godini svi smo mi heroji, svega se laćamo, sve možemo, a u tridesetoj se već zamaramo, nismo više ni za šta. Kako, kako da objasniš taj brzi zamor? Uostalom, možda, nije ni to posredi... Nije ni to! Idi, Pavle, zbogom, dodijao sam ti.

LEBEDEV (živo): Znaš? Tebe je, brate, ubila sredina!

IVANOV: Glupo je to, Pavle, i odavno poznato. Idi!

LEBEDEV: Zaista, glupo. Sada i ja vidim da je glupo. Idem, idem!... (Izlazi)

VI

IVANOV (sam): Rđav, bedan i ništavan čovek sam ja. Čovek treba da je tako jadan, istrošen i izmučen kao Pavle pa da bi me mogao voleti i poštovati. Koliko ja sebe prezirem, bože moj! Kako duboko mrzim svoj glas, svoj hod, svoje ruke, ovo odelo, svoje misli. Pa zar to nije smešno i žalosno? Još nema ni godinu dana kako sam bio zdrav i snažan, bio čio, neumoran, vatren, radio ovim istim rukama, govorio tako da sam mogao dirnuti do suza najveće prostake, umeo da plačem kad bih video nesreću i bunio se kad bih video nepravdu. Znao sam za nadahnuće, znao za draž i poeziju tihih noći kad od mraka do zore radiš za pisaćim stolom ili daješ maha svojim snovima. Verovao sam, gledao u budućnost kao u oči rođene majke... A sada, o, bože moj! Zamorio sam se, ne verujem više, u neradu provodim dane i noći. Ne slušaju me više ni mozak, ni

ruke ni noge. Imanje propada, šume padaju pod udarcima sekire. (Plače) Zemlja moja gleda me kao siročić. Ništa ne očekujem, ničeg mi nije žao, duša mi drhti od straha pred sutrašnjicom... A istorija sa Sarom? Kleo sam se da ću je večno voleti, obećavao sreću, iznosio joj pred oči budućnost o kakvoj nije mogla čak ni sanjati. Ona je poverovala. Za svih pet godina video sam samo kako se ona gasila pod teretom svojih žrtava, kako je malaksavala u borbi sa savešću, ali - to zna bog - nije me nijednom pogledala popreko, nikad mi ništa nije prebacila!... I šta je sad? Prestao sam da je volim... Kako? Zašto? Ne razumem. Ona sad pati, dani su joj izbrojani, a ja, kao poslednja kukavica, bežim od njenog bledog lica, od upalih grudi, od molećivog pogleda... Sramota, sramota! (Pauza) Sašu, devojčicu, dira moja nesreća. Ona meni, skoro starcu, izjavljuje ljubav, to me opija, ja zaboravljam sve na svetu, i kao opčinjen muzikom, uzvikujem: „Nosi život! Sreća!” A već sutradan verujem u taj život i u tu sreću isto toliko koliko u vampire... Šta je to sa mnom? U kakvu provaliju guram sebe? Otkud kod mene ta slabost? Šta je to s mojim živcima? Ako samo bolesna žena malo pecne moj ponos, ako mi posluga nešto ne ugodni ili ako me slaže puška - kako postajem grub i pakostan, kako ne ličim više na sebe... (Pauza) Ne razumem, ne razumem, ne razumem! Prosto da se čovek ubije...

LJVOV (ulazi): Hoću da se objasnim s vama, Nikolaju Aleksejeviču!

IVANOV: Ako se mi, doktore, budemo svaki dan objašnjavali, to se neće moći izdržati.

LJVOV: Hoćete li da me saslušate?

IVANOV: Slušam ja vas svaki dan i još nikako ne mogu da shvatim: šta vi upravo hoćete od mene?

LJVOV: Ja govorim jasno i određeno i ne može da me shvati samo onaj ko nema srca...

IVANOV: Da mi žena umire - to znam; da sam jako kriv pred njom - znam i to; da ste pošten i otvoren čovek - i to mi je poznato! Šta još hoćete?

LJVOV: Mene revoltira ljudska bezdušnost... Umire jedna žena. Ona ima roditelje, koje voli i koje bi htela pred smrt da vidi; oni opet vrlo dobro znaju da će ona uskoro umreti i da ih ona još uvek voli, ali - prokleta bezdušnost: oni kao da bi hteli da zadive svet svojim religioznim fanatizmom, oni je još uvek proklinju! Vi ste čovek zbog koga je ona žrtvovala sve - i rođeno gnezdo i duševni mir, a vi sasvim otvoreno, sa potpuno jasnim namerama, svaki dan odlazite kod tih Lebedevih!

IVANOV: Ali ja tamo nisam bio već dve nedelje...

LJVOV (ne slušajući ga): S takvim ljudima kao što ste vi treba govoriti otvoreno, bez uvijanja; ako nećete da me slušate, ne morate! Ja sam naučio da nazivam stvari njihovim pravim imenom... Vama je potrebna ova smrt radi novih podviga: neka je tako, ali zar ne možete da pričekate? Kad biste pustili ženu da umre prirodnom smrću, kad je ne biste ubijali svojim otvorenim cinizmom, zar bi vam se izmigoljila Lebedeva s njenim mirazom? Ako ne sada, a ono kroz godinu dana, kroz dve godine, vi, divni Tartif, uspeli biste da zaludite tu devojčicu i prigrabite njen miraz isto onako kao što ćete uspeti i sada... Zašto onda žurite? Zašto vam je potrebno da vaša žena umre sada, a ne kroz mesec ili kroz godinu dana?

IVANOV: Ovo je živa muka... Doktore, vi ste suviše rđav lekar ako

pretpostavljate da čovek može obuzdavati sebe beskrajno dugo. Mene staje strahovitih napora da ne odgovaram na vaše uvrede.

LJVOV: Zaboga, koga hoćete da magarčite? Skinite masku.

IVANOV: Vi ste pametan čovek, nema šta: po vašem mišljenju nema ništa lakše nego shvatiti mene! Je li tako? Ja sam se oženio Anom da bih dobio veliki miraz... Miraz nisam dobio, prevario sam se u računu i sada hoću da je oteram u grob da bih se mogao oženiti drugom i dobiti miraz... Je li tako? Kako je to jednostavno i prosto... Čovek je tako jednostavna i prosta mašina... Ne, doktore, u svakome od nas ima suviše mnogo točkića, šrafova i ventila da bismo mogli suditi jedan o drugom prema prvom utisku ili prema dva tri spoljašnja znaka. Ja vas ne razumem, vi mene ne razumete i mi sami sebe ne razumemo. Može čovek biti odličan lekar - i uopšte ne poznavati ljude. Ne budite tako samouvereni i priznajte to.

LJVOV: Zar vi ozbiljno mislite da ste tako nedokučivi i da ja imam tako malo mozga da ne mogu razlikovati podlost od poštenja?

IVANOV: Jasno je da se nikad nećemo razumeti... Ja vas pitam poslednji put; odgovorite mi, molim vas, bez ikakvih uvoda: šta vi upravo hoćete od mene? Šta želite da postignete? (Nervozno) I s kim imam čast da govorim: s mojim tužiocem ili s lekarom moje žene?

LJVOV: Ja sam lekar, i kao lekar, zahtevam od vas da promenite svoje ponašanje... Ono ubija Anu Petrovnu.

IVANOV: A šta da radim? Šta? Ako me vi bolje razumete nego što ja sam sebe razumem, recite određeno: šta da radim?

LJVOV: Bar nemojte tako otvoreno činiti ono što činite.

IVANOV: A, bože moj! I vi mislite da razumete samog sebe? (Pije vodu)
Ostavite me. Ja sam hiljadu puta kriv, odgovaraću za to pred bogom, ali vas niko nije ovlastio da me svakog dana stavljate na muke...

LJVOV: A ko je vas ovlastio da vređate u meni moju istinu? Vi ste mi izmučili i otrovali dušu! Dok nisam došao u vaš srez, dopuštao sam da postoje glupi ljudi, ludaci, zanesenjaci, ali nikad nisam verovao da postoje svesni zločinci, koji svesno upućuju svoju volju na put zla... Ja sam poštovao i voleo ljude, ali kad sam video vas...

IVANOV: To sam već čuo!

LJVOV: Čuli ste? (Spazi Sašu kako ulazi; ona je u amazonci) Bar sada, nadam se, odlično razumemo jedan drugoga! (Sleže ramenima i izlazi.)

VII

IVANOV (uplašeno): Šura, jesi li ti to?

SAŠA: Da, ja sam. Zdravo. Nisi me očekivao? Zašto tako dugo nisi bio kod nas?

IVANOV: Šura, zaboga, to je neoprezno! Tvoj dolazak može vrlo rđavo uticati na moju ženu.

SAŠA: Ona me neće videti. Ja sam ušla na sporedan ulaz. Odmah ću otići.
Brinem se da li si zdrav. Zašto nisi dolazio tako dugo?

IVANOV: Žena je već i onako uvređena, ona skoro umire, a ti dolaziš ovamo.
Šura, Šura, to je lakomisleno i nečovečno!

SAŠA: Pa šta sam mogla da radim? Ti dve nedelje nisi bio kod nas, ne odgovaraš na pisma. Ja sam se sva iskidala. Mislila sam da ti ovde strahovito patiš, da si bolestan, da si umro. Nijednu noć nisam spavala mirno. Odmah ću da odem... Reci mi bar jedno: jesi li zdrav?

IVANOV: Ne, izmučio sam sebe i ljudi me muče neprestano... Prosto ne mogu više izdržati! A još si i ti došla! Kako je to nezdravo, kako nenormalno! Šura, kako sam kriv, kako sam kriv!

SAŠA: Ala ti voliš strašne i žalosne reči! Ti kriv? Je li? Kriv? Onda reci: zbog čega?

IVANOV: Ne znam, ne znam...

SAŠA: To nije odgovor. Svaki grešnik mora znati šta je zgrešio. Nisi valjda pravio lažne pare?

IVANOV: Nije duhovito!

SAŠA: Kriv si što više ne voliš ženu? Možda, ali čovek nije gospodar svojih osećanja, ti to nisi hteo. Jesi li ti kriv što je ona videla kako sam ti priznala ljubav? Ne, ti nisi hteo da ona to vidi...

IVANOV (upada joj u reč): I tako dalje, i tako dalje... Zavoleo, prestao da voliš, nisi gospodar svojih osećanja - sve su to opšta mesta, otrcane fraze, kojima se može pomoći...

SAŠA: Zamorno je govoriti s tobom. (Gleda sliku) Kako je lepo naslikano ovo pseto! Je li to prema prirodi?

IVANOV: Prema prirodi. I ceo naš odnos je otrcano opšte mesto: on je klopao duhom i izgubio tlo pod sobom. Pojavila se ona, vedra duha, snažna, i pružila mu ruku pomoći. To je lepo i liči na istinu samo u romanima, a u životu...

SAŠA: I u životu je to isto.

IVANOV: Vidim kako lepo razumeš život! Moja vajkanja izazivaju u tebi strahopoštovanje, ti uobražavaš da si pronašla drugog Hamleta, a po mom mišljenju, ova moja psihopatija sa svim onim što ide uz nju može poslužiti kao dobar materijal samo za smeh i ni za šta više! Trebalo bi se grohotom smeјati mom prenemaganju, a ti - vičeš u pomoć! Hoćeš da spasavaš, da izvršiš podvig! Da znaš koliko sam danas ljut na samog sebe. Osećam da su mi živci toliko napeti da moram eksplodirati. Ili ću slomiti nešto ili...

SAŠA: To, to, to je baš potrebno. Slomi nešto, razbij, ili počni da vičeš. Ti se ljutiš na mene, ja sam učinila glupost što sam se rešila da dođem ovamo. Pa dobro, prasni, izderi se na mene, počni da lupaš nogama. Hajde! Počni da se ljutiš... (Pauza) Dakle?

IVANOV: Baš si smešna.

SAŠA: Odlično! Mi smo se, čini mi se, nasmešili. Budite dobri, smilujte se i nasmešite se još jedanput!

IVANOV (smeje se): Ja sam primetio: kad počinješ da me spasavaš i učiš pameti, lice ti dobija strašno naivan izraz, a zenice ti dođu velike kao da gledaš u kometu. Stoj, rame ti je prašnjavo. (Stresa prašinu s njenog ramena.) Naivni muškarac je budala. A vi žene umete da budete naivne tako da to izgleda i ljupko, i zdravo, i toplo i ne tako glupo kao što bi se moglo učiniti u prvi mah. Samo otkud taj običaj kod svih vas? Dok je muškarac zdrav, snažan i veseo, vi ne obraćate na njega nikakve pažnje, ali čim počne da pada i da se prenemaže, vi mu se vešate oko vrata. Zar je gore biti žena hrabrog i jakog čoveka nego bolničarka kod nekog nesrećnika koji samo plače.

SAŠA: Gore!

IVANOV: A zašto? (Smeje se): Darwin ne zna o tome, inače bi vam pokazao! Vi kvarite ljudski rod. Zahvaljujući vama, na svetu će se uskoro rađati samo kukumavke i psihopati.

SAŠA: Muškarci mnogo štošta ne razumeju. Svakoj devojci će se pre dopasti neki nesrećnik negoli srećan čovek, zato što svaku devojku privlači aktivna ljubav... Razumeš? Aktivna. Muškarci su zauzeti poslom i zato je kod njih ljubav na poslednjem mestu. Malo porazgovarati sa ženom, prošetati se s njom u parku, prijatno provesti s njom vreme, isplakati se na njenom grobu - eto, to je sve. A za nas je ljubav - sam život. Ja te volim - to znači da ja sanjam kako ću te izlečiti od melanholije, kako ću poći s tobom na kraj sveta... Ti uzbrdo, i ja uzbrdo; ti u jamu, i ja u jamu. Za mene bi, na primer, bila velika sreća da cele

noći prepisujem tvoja akta, ili da cele noći pazim da te niko ne probudi ili da idem s tobom peške jedno sto vrsta. Sećam se, pre tri godine, kad si jednom za vreme vršidbe svratio kod nas sav prašnjav, preplanuo od sunca, umoran i zatražio vode. Ja sam ti donela čašu vode, a ti si već bio legao na divan i zaspao kao zaklan. Spavao si tako kod nas dvanaest sati, a ja sam celo vreme stajala iza vrata i pazila da neko ne uđe. I tako mi je bilo lepo! Ukoliko je više truda, utoliko je ljubav lepša, upravo, razumeš, utoliko se ona jače oseća.

IVANOV: Aktivna ljubav... Hm... Da li je to izopačenost, devojačka filozofija, ili možda tako i treba da bude... (Sleže ramenima) Đavo bi ga znao! (Veselo) Šura, časnu reč, ja sam čovek na svom mestu!... Prosudi sama: ja sam uvek voleo da filozofiram, ali nikad u životu nisam rekao: „Naše su žepe pokvarene” ili: „Žena je skrenula s pravog puta”. Ja sam bio samo zahvalan i ništa više! Ništa više! Dobra moja devojčice, kako si zabavna! A kakav sam tek ja smešan bilmez! Bunim pravoslavni svet, po ceo dan plačem kao kukumavka. (Smeje se) Buu! Buu! (Brzo se odmakne od nje.) A sad idi, Saša! Mi smo se zaboravili...

SAŠA: Da, vreme je da odem. Zbogom! Bojim se da tvoj pošteni doktor iz osećanja dužnosti ne referiše Ani Petrovnoj da sam ja ovde. Čuj me: idi odmah ženi i sedi, sedi, sedi pored nje... Ako bude trebalo godinu dana da sediš - sedi godinu dana. Deset godina - sedi deset godina. Vršiš svoju dužnost. I tuguj, i moli je da ti oprost i plači - sve to tako treba. A što je glavno - nemoj zaboraviti na posao.

IVANOV: Opet se osećam kao da sam pojeo otrovnu pečurku. Opet!

SAŠA: A sad - neka te bog čuva! Na mene ne moraš uopšte misliti. Ako mi kroz nedelju dve napišem dva tri reda - ja ću ti i za to reći hvala. A ja ću ti pisati...

Borkin proviruje na vrata.

VIII

BORKIN: Nikolaju Aleksejeviču, smem li? (Spazi Sašu) Oprostite, ja i ne vidim... (Ulazi) Bonžur! (Klanja se)

SAŠA (zbunjeno): Dobar dan...

BORKIN: Vi ste se popravili i prolepšali...

SAŠA (Ivanovu): Dakle, ja idem, Nikolaju Aleksejeviču. Ja idem. (Odlazi.)

BORKIN: Čarobna vizija! Pošao sam zbog proze, a nabasao na poeziju... (Peva)
„Ti si doletela k'o ptica na svetlost...”

Ivanov uzbuđeno šeta po pozornici.

BORKIN (seda): A kod nje, Nicolas, ima nešto naročito, čega nema kod ostalih. Je l' te da je tako? Nešto naročito, fantasmagorično... (Uzdiše) U stvari, ona je najbogatija udavača u celom srezu, ali joj je majka takav otrov da niko neće da se nakači. Posle majčine smrti Šuročka će sve dobiti, ali za života majka će joj dati možda nekih deset hiljada, kolmajz i peglu, i još će narediti da joj se mladenci do zemlje poklone. (Pretura po džepovima.) Da zapalim od ovih deloskrdžos. Je li po volji? (Pružta tabakeru.) Nisu rdave... Mogu se pušiti.

IVANOV (prilazi Borkinu, gušeći se od ljutine): Smesta se gubite iz moje kuće! Smesta! (Borkin se pridiže i iscušta cigaru) Smesta napolje!

BORKIN: Nicolas, šta to znači? Zašto se ljutite?

IVANOV: Zašto? A otkud vam ove cigare? Vi mislite da ja ne znam kuda i zašto svaki dan vučete onog starca?

BORKIN (sleže ramenima): A šta se to vas tiče?

IVANOV: Vi ste hulja! Vaši podli planovi koje sipate po celom srezu učinili su me u očima ljudi nepoštenim čovekom! Mi nemamo ničeg zajedničkog i ja vas molim da smesta napustite moju kuću. (Brzo šeta.)

BORKIN: Ja znam da vi sve to govorite u ljutini i zato se ne ljutim na vas. Vređajte me koliko god hoćete... (Diže cigaru.) A melanholiju treba već da ostavite. Vi niste gimnazista...

IVANOV: Šta sam vam rekao? (Drhteći): Vi se igrate mnome?
Ulazi Ana Petrovna.

IX

BORKIN: Eto, došla je Ana Petrovna... Idem ja. (Izlazi.)
Ivanov zastaje pored stola i stoji oborene glave.

ANA PETROVNA (posle pauze): Zašto je ona maločas dolazila ovamo?
(Pauza) Ja te pitam: zašto je dolazila?

IVANOV: Ne pitaj, Anjuta... (Pauza) Ja sam strahovito kriv. Izmisli kakvu god hoćeš kaznu, ja ću sve podneti, samo... ne pitaj... Ja nisam u stanju da govorim.

ANA PETROVNA (ljutito): Zašto je ona bila ovde? (Pauza) Dakle, to si ti! Sada te razumem. Najzad vidim šta si i ko si. Nepošten, nizak... Sećaš li se kad si došao i slagao me da me voliš... Ja sam ti poveravala i napustila oca, majku, veru i pošla za tobom... Ti si me lagao o pravdi, o dobru, o svojim poštenim planovima i ja sam verovala svakoj tvojoj reči...

IVANOV: Anjuta, ja te nisam nikad lagao...

ANA PETROVNA: Živela sam s tobom pet godina, mučila se i patila, ali sam te volela i nisam te napuštala ni za trenutak... Ti si bio moj idol... I šta je bilo? Za celo to vreme ti si me varao na najbezočniji način...

IVANOV: Anjuta, ne govori neistinu. Ja sam se varao, jeste, ali nisam slagao nijedanput u životu... To mi ne smeš prebaciti...

ANA PETROVNA: Sada je sve jasno... Oženio si se mnome i mislio da će mi roditelji oprostiti, da će mi dati novaca... Ti si to mislio...

IVANOV: O, bože moj! Anjuta, ovako kušati strpljenje... (Plače)

ANA PETROVNA: Ćuti! Kad si video da nema ništa od novaca, započeo si novu igru... Sad se ja svega sećam i sve razumem. (Plače) Ti me nisi nikad voleo i nisi mi bio veran... Nikad!...

IVANOV: Saro, to je laž! Govori što god hoćeš, ali me ne vređaj lažju...

ANA PETROVNA: Bedniče... Ti si dužan Lebedevu i sada, da bi izbegao

plaćanje duga, hoćeš da zaludiš njegovu kćer, da je prevariš isto onako kao što si i mene prevario. Zar to nije istina?

IVANOV (gušeći se): Ćuti, tako ti boga! Ja za sebe ne jamčim... Ja se gušim od gnjeva... ja te mogu uvrediti...

ANA PETROVNA: Uvek si me bezočno varao, i ne samo mene... Sva tvoja prljava dela nabacivao si Borkinu, ali sada ja znam - čija su ona...

IVANOV: Saro, ćuti, skloni se, inače će mi se oteti neka krupna reč! Mene nešto goni da ti kažem nešto strašno, uvredljivo... (Viče) Ćuti, Ćivutko!...

ANA PETROVNA: Neću da ćutim... Suviše si me dugo varao da bih mogla ćutati...

IVANOV: Ti, dakle, nećeš da ćutiš? (Bori se sa samim sobom.) Tako ti boga...

ANA PETROVNA: Sad idi i varaj Lebedevu...

IVANOV: Onda znaj... Ti ćeš uskoro umreti... Doktor mi je rekao da ćeš uskoro umreti...

ANA PETROVNA (seda, tihum glasom): Kada ti je on to rekao?

Pauza.

IVANOV (hvata se za glavu): Kako sam ja kriv! Bože moj, kako sam ja kriv!
(Jeca)

Zavesa

Između trećeg i četvrtog čina prolazi godinu dana.

ČETVRTI ČIN

I

Jedan salon u kući Lebedevih. Spređa je svod, voji deli salon od sale, levo i desno vrata. Starinska bronza, porodični portreti. Salon je svečano udešen. Pijanino, na njemu violina, pored njega stoji čelo. Dok traje čin, po sali se šetaju gosti obučeni za bal.

LJVOV (ulazi, gleda na sat): Prošlo je četiri. Sigurno će sad početi blagosiljanje... Blagosloviće je i povešće na venčanje. Eto to je trijumf vrline i istine! Nije mu pošlo za rukom da opljačka Saru, umorio ju je i sahranio, sada je našao drugu. I pred njom će se pretvarati dok je ne opljačka, a kad je opljačka, sahraniće je tamo gde leži sirota Sara. Stara kulačka istorija... (Pauza) Sad je na sedmom nebu od sreće, lepo će doživeti duboku starost i umreće mirne savesti. Ne, ja ću te razgoliti! Kad ti zderem tu prokletu masku i kad svi čuju šta si i ko si, ti ćeš glavačke sleteti sa sedmog neba u jamu iz koje te neće ni đavo izvući! Ja sam pošten čovek, moja je dužnost da se umešam i da otvorim oči slepima. Ispuniću svoju dužnost i još sutra idem iz ovog prokletog sreza! (Stoji zamišljen) Ali šta da uradim? Da se objašnjavam s Lebedevima - uzaludan trud! Da ga pozovem na dvoboj? Da napravim skandal? Bože moj, ja se nerviram kao derište i potpuno sam izgubio sposobnost da mislim. Šta da radim? Dvoboj?

II

KOSIH (ulazi, radosno Ljvovu): Juče sam objavio mali slem u trefu, a napravio veliki. Samo opet mi je onaj Barabanov sve pokvario! Igramo. Ja kažem bez aduta. On - dalje. Dva trefa. On - opet dalje. Ja - dve kare... tri trefa... i zamislite, možete li zamisliti: ja objavim slem, a on mi ne javlja keca. Da mi je, hulja, javio keca, ja bih objavio veliki slem bez aduta.

LJVOV: Oprostite, ja ne igram karata i zato neću moći da podelim s vama vaše oduševljenje. Hoće li skoro početi blagosiljanje?

KOSIH: Mora biti da će skoro. Zuzicu povraćaju da dođe k sebi. Ubi se plačući, žao joj miraza.

LJVOV: A kćeri?

KOSIH: Miraza. A i mora joj biti krivo. Kad se oženi, neće platiti dug. Zetove menice ne možeš protestovati.

III

BABAKINA (nakinđurena, dostojanstveno prelazi preko pozornice pored Ljvova i Kosiha; Kosih prsne u šaku; ona se okreće): Glupo! Kosih dodiruje prstom njen struk i smeje se.

BABAKINA: Seljak! (Izlazi.)

KOSIH (smeje se): Potpuno je šenula ženska! Dok nije mislila da postane njena svetlost, bila je žena kao žena, a sad joj ne možeš ni prići. (Podražava je.)
Seljak!

LJVOV (uzbuđeno): Slušajte, recite mi iskreno: šta vi mislite o Ivanovu?

KOSIH: Ništa ne vredi. Igra kao šuster. Prošle godine, o velikom postu, desilo se ovo: sednemo mi da igramo - ja, grof, Borkin i on. Delim ja...

LJVOV (upada mu u reč): Je li on dobar čovek?

KOSIH: On? Vidra! Muvalo, prošao je taj i kroz sito i kroz rešeto. On i grof - dva za groš. Oni imaju nos da osete gde se šta može smotati. Nagrajisao sa Čivutkom, izgutao čovek, a sad hoće da se dočepa Zuzičinih sanduka. Mogu da se kladim, ne bio ja ja, ako on Zuzicu kroz godinu dana ne otera u prošnju. On - Zuzicu, a grof - Babakinu. Dići će im pare i onda će lepo da žive i uživaju. Doktore, što ste danas tako bleđi? Strašno izgledate.

LJVOV: Nije to ništa. Sinoć sam malo više popio.

IV

LEBEDEV (ulazi sa Sašom): Ovde ćemo razgovarati. (Ljvovu i Kosihu)
Hajdete, zulukaferi, u salu devojkama. Mi treba da razgovaramo nasamo.

KOSIH (prolazeći pored Saše, oduševljeno pukne prstima): Slika! Aduška dama!

LEBEDEV: Idi, pećinski čoveče, idi! (Ljvov i Kosih izlaze) Sedi, Šuročka, eto tako... (Seda i osvrće se) Slušaj me pažljivo, s dužnim poštovanjem. Evo u čemu je stvar: tvoja mi je mati naredila da ti kažem sledeće. Razumeš? Ja ne govorim u svoje ime, nego ono što je mati naredila.

SAŠA: Tata, kraće!

LEBEDEV: Na ime miraza tebi je određeno petnaest hiljada u srebru. Eto tako... Pazi da posle ne bude objašnjavanja! Stani, ćuti! To je još cveće, ima još nešto gore. Na ime miraza tebi je određeno petnaest hiljada, ali s obzirom na to da Nikolaj Aleksejevič duguje tvojoj majci devet hiljada, to će se ta suma odbiti od tvog miraza... Eto tako, a osim toga...

SAŠA: Zašto mi sve to govoriš?

LEBEDEV: Mati mi je naredila!

SAŠA: Ostavite me na miru! Kad bi ti makar malo poštovao i mene i sebe, ne bi nikad dozvolio sebi da govoriš sa mnom na ovaj način. Nije mi potreban vaš miraz! Ja ga nisam tražila i ne tražim!

LEBEDEV: Zašto ste me svi vi napali? Kod Gogolja su ona dva pacova prvo pomirisali, a zatim otišli, a ti, emancipovana devojka, nisi ni pomirisala, nego odmah skočila na mene.

SAŠA: Ostavite me na miru, nemojte vređati moj sluh svojim petparačkim računima!

LEBEDEV (plane): Fuj! Vi ćete me svi naterati da sebe proburazim nožem ili da nekog zakoljem! Ona tamo ceo dan prosto se ubi plaćući, zvoca, grdi, broji pare, a ova, pametna, humana, dođavola, emancipovana - ne može da shvati rođenog oca! Ja joj vređam sluh! Ali pre nego što sam došao ovamo da ti vređam sluh, mene su tamo (pokazuje ka vrata) pa parčad sekli i čerečili. Ne može ona da

shvati! Potpuno ste me pomeli i zbunili... idite svi bestraga! (Polazi vratima iza staje.) Ne dopada mi se, sve mi se kod vas ne dopada.

SAŠA: Šta ti se ne dopada?

LEBEDEV: Sve mi se ne dopada! Sve!

SAŠA: A šta je to - sve?

LEBEDEV: Taman ću ja sad da sednem pred tobom i da razvezem nadugačko i naširoko. Ništa mi se ne dopada, a tvoje venčanje ne želim ni da vidim! (Prilazi Saši, nežno.) Oprosti mi, Šuročka, možda je tvoja udaja pametna, poštena, uzvišena, principijelna, pa ipak nešto kod nje nije u redu, nije u redu! Ne liči na ostale svadbe. Ti si mlada, sveža, čista kao kristal, lepa, a on - udovac, istrošen i preživeo. I ne razumem ga ja, neka mu je bog u pomoći. (Ljubi kćer) Šuročka, oprosti, nešto tu nije u redu. Suviše mnogo ljudi govore. Nekako mu je iznenada umrla ta Sara, zatim mu je odjednom palo na pamet da se oženi tobom... (Živo) Uostalom, ja sam mama, mama. Postao sam kriv, kao stara krinolina. Ne slušaj me. Nikog ne slušaj, samo sebe slušaj.

SAŠA: Tata, ja i sama osećam da tu nešto nije u redu... Ne, ne, nije u redu. Kad bi ti samo znao kako mi je teško. Neizdržljivo! Mene je stid i strah da to priznam. Tata, dragi moj, osokoli me, tako ti boga... nauči me šta da radim.

LEBEDEV: Šta je to? Šta je to?

SAŠA: Mene je strah kao nikad dosad. (Okreće se) Meni se čini da ga ne shvatam i da ga nikad neću shvatiti. Za sve ovo vreme otkako sam postala

njegova verenica on se nije nijednom nasmešio, nijednom mi nije pogledao pravo u oči. Večito se nešto vajka, kaje se zbog nečega, pravi aluzije na neku krivicu, sav drhti... Ja sam se iskidala. Ima čak trenutaka kad mi se čini da ga ja... da ga ja ne volim taš jako kako bi trebalo. A kad dolazi kod nas ili govori sa mnom, meni je dosadno. Šta to znači, tata? Strah me je!

LEBEDEV: Zlato moje, dete moje jedino, poslušaj starog oca. Raskini s njim!

SAŠA (uplašeno): Šta kažeš, šta kažeš!

LEBEDEV: Ozbiljno, Šuročka. Pući će bruka, ceo srez će ispirati usta tobom, ali bolje je preživeti bruku nego upropastiti sebe za ceo život.

SAŠA: Ne govori, ne govori, tata! Neću ni da čujem. Treba se boriti s mračnim mislima. On je dobar, nesrećan, neshvaćen čovek; ja ću ga voleti, shvatiću ga, postaviću ga na noge. Ja ću izvršiti svoj zadatak. To je svršeno!

LEBEDEV: Nije to nikakav zadatak, nego psihopatija.

SAŠA: Dosta. Ja sam ti se ispovedila, priznala sam ti čak i ono što nisam htela sebi priznati. Ne govori nikome o tome. Zaboravimo to.

LEBEDEV: Ništa ne razumem. Ili sam ja otupeo pod starost ili ste vi svi postali i suviše pametni - samo ja pod milim bogom ništa ne razumem.

V

ŠABELJSKI (ulazi): Đavo ih odneo sve i mene zajedno s njima! Svinjarija!

LEBEDEV: Što se buniš?

ŠABELJSKI: Ne, ozbiljno, treba pošto-poto učiniti neku gadost, podlost, da se svima, ne samo meni, zgadi. I ja ću učiniti! Časnu reč! Ja sam već rekao Borkinu da danas objavi moju veridbu. (Smeje se) Kad su svi podlaci, biću i ja podlac.

LEBEDEV: Dosadio si mi! Čuj, Matveju, ako tako budeš pričao može ti se desiti da te, izvini za izraz, strpaju u ludnicu.

ŠABELJSKI: A po čemu je ludnica gora od svake druge kuće? Samo izvoli, ako hoćeš vodi me smesta tamo. Samo izvoli. Svi su podli, sićušni, ništavni, glupi, ja sam i sam sebi odvratan, ne verujem ni jednoj jedinoj svojoj reči...

LEBEDEV: Da ti nešto kažem! Uzmi u usta parče kučine, zapali je i duvaj na ljude. Ili još bolje: uzmi svoj šešir i idi kući. Ovde su svatovi, svi se vesele, a ti grakćeš kao vrana. Tako je, boga mi...

Šabeljski se naslanja na pijanino i jeca.

LEBEDEV: Gospode bože!... Matveju! Grofe!... Šta ti je? Matvoju, rođeni moj... anđele moj... Jesam li te uvredio? Oprosti mi, starom psu... Oprosti pijanici... Popij malo vode...

ŠABELJSKI: Ne treba. (Diže glavu.)

LEBEDEV: Zašto plačeš?

ŠABELJSKI: Ništa, onako...

LEBEDEV: Ne, Matveju, nemoj da lažeš... Zašto? Koji je razlog?

ŠABELJSKI: Pogledao sam maločas čelo... i setio sam se Jevrejčice!

LEBEDEV: E baš si se u pravi čas setio nje! Bog da joj dušu prosti, večni joj pokoj, ali sad nije vreme pominjati je...

ŠABELJSKI: Ja sam s njom svirao duete... Divna, izvanredna žena.
Saša jeca.

LEBEDEV: Šta je sad opet tebi? Dosta! Gospode, oboje plaču, a ja... ja... Bar se sklonite odavde, mogu gosti da vide...

ŠABELJSKI: Pavle, kad sunce sija, i na groblju je veselo... Kad čovek ima nade, i u starosti mu je lepo. A ja nemam nade, nijedne jedine!

LEBEDEV: Da, zaista, tebi je zlo... Nemaš ni dece, ni novaca ni posla... Ali šta može da se radi! (Saši) A što ti plačeš?

ŠABELJSKI: Pavle, daj mi novaca. Obračunaćemo se na onom svetu. Otišao bih do Pariza, video bih ženin grob. Ja sam u životu mnogo davao, podelio sam pola svog imanja, zato imam prava da tražim od drugog. Osim toga, ja tražim od svog prijatelja...

LEBEDEV (zbunjeno): Dragi moj, ja nemam ni prebijene pare! Uostalom, dobro, dobro! Naime, ja ništa ne obećavam, nego razumeš... odlično, odlično!
(Na stranu) Dušu ste mi izvadili!

VI

BABAKINA (ulazi): A gde je moj kavaljer? Grofe, kako ste smeli da me ostavite samu? Uf, ala ste odvratni! (Udara grofa lepezom po ruci.)

ŠABELJSKI (s gađenjem): Ostavite me na miru! Ja vas mrzim!

BABAKINA (zabezeknuto): Šta? A?

ŠABELJSKI: Bežite od mene!

BABAKINA (klone na fotelju): Ah! (Plače.)

ZINAIDA SAVIŠNA (ulazi plačući): Tamo je neko došao... Izgleda dever. Vreme je da te blagoslovimo. (Jeca)

SAŠA (preklinjući): Mama!

LEBEDEV: Eto ti sad, svi plaču! Čitav kvartet! Prestanite da slinite! Matveju!... Marfa Jegorovna!... Ovako ću još i ja... zaplakati... (Plače) Gospode bože!

ZINAIDA SAVIŠNA: Kad ti mati nije potrebna, kad ti bez pitanja... pa dobro, učiniću ti zadovoljstvo, blagosloviću te...

Ulazi Ivanoz: on je u fraku i rukavicama.

VII

LEBEDEV: Samo još to treba! Šta se desilo?

SAŠA: Otkud ti ovde?

IVANOV: Oprostite, gospodo, dozvolite mi da govorim sa Sašom nasamo.

LEBEDEV: Nije red da se pre venčanja dolazi kod verenice! Ti trebaš da ideš u crkvu.

IVANOV: Pavle, ja te molim...

Lebedev sleže ramenima. On, Zinaida Savišna, grof i Babakina izlaze.

VIII

SAŠA (oštro): Šta hoćeš?

IVANOV: Ja se gušim od besa, ali ipak mogu da govorim hladnokrvno. Slušaj. Maločas sam se oblačio za venčanje, pogledao sam se u ogledalo i primetio sam da su mi slepoočnice... sede. Šura, nemojmo! Dok još nije kasno, treba prekinuti ovu besmisleni komediju... Ti si mlada, čista, pred tobom je život, a ja...

SAŠA: Ništa to nije novo, sve sam to čula hiljadu puta i već mi je dodijalo! Idi u crkvu, ne zadržavaj ljude.

IVANOV: Sad ću ja kući, a ti objavi svojim da svadbe neće biti. Objasni im nekako. Vreme je da se opametio. Ja sam igrao Hamleta, ti uzvišenu devojkicu - i dosta.

SAŠA (planuvši): Kakav je to ton? Ja te ne slušam.

IVANOV: A ja govorim i govoriću.

SAŠA: Zašto si došao? Dosad si samo kukao, sad već počinješ da se rugaš.

IVANOV: Ne, ja ne kukam! Rugam se! Da, ja se rugam. I kad bih mogao da se rugam sebi hiljadu puta jače i da nateram ceo svet da se grohotom smeje - ja bih i to uradio! Pogledao sam se u ogledalo i u mojoj savesti kao da je puklo jezgro! Ja sam počeo da se rugam sam sebi i umalo nisam poludeo od sramote. (Smeje se) Melanholija! Otmena seta! Bezrazložna tuga! Nedostaje mi još da pišem pesme. Kukati, vajkati se, ići ljudima na nerve, biti svestan da je životna energija zanavek izgubljena, da sam zarđao, preživeo svoje, da sam postao malodušan i da sam do ušiju ogrezao u toj gnusnoj melanholiji - biti svestan svega toga kad sunce sija, kad čak i mrav vuče svoje breme i zadovoljan je sobom, a ne, hvala lepo! Videti kako te jedni smatraju za šarlatana, drugi žale, treći pružaju ruku pomoći, četvrti - a to je najgore - sa strahopoštovanjem slušaju tvoje uzdahe, gledaju na tebe kao na drugog Muhameda i čekaju da im objaviš novu religiju... A ne, hvala bogu, imam još ponosa i savesti! Kad sam dolazio ovamo, smejao sam se sebi i činilo mi se da mi se smeju ptice, smeje drveće...

SAŠA: To više nije zloća, to je ludilo!

IVANOV: Misliš? Ne, ja nisam lud. Sad ja vidim stvari u njihovoj pravoj boji i moja misao je tako isto čista kao tvoja savest. Mi se volimo, ali od našeg venčanja nema ništa! Ja sam mogu da besnim ili da se kiselim do mile volje, ali nemam prava da upropašćujem druge! Svojim kukanjem otrovao sam ženi poslednju godinu života. Otkako si moja verenica, zaboravila si na smeh i ostarela za pet godina. Tvoj otac, kome je sve u životu bilo jasno, zahvaljujući

meni, prestao je da razume ljude. Pođem li u nadležstvo na sednicu, u goste, u lov, kud bilo - svuda unosim dosadu, setu, nezadovoljstvo. Stani, nemoj me prekidati! Ja sam oštar, grub, ali oprost mi - ja se gušim od besa i ne mogu drukčije da govorim. Ja nisam nikad lagao, nikad nisam klevetao život, ali otkako sam postao gundalo, ja protiv svoje volje, ne primećujući to, klevetam ga, ropćem na sudbinu, i svakome ko me sluša gadi se na život i svako počinje da ga kleveta. A kakav mi je ton! Kao da činim uslugu prirodi što živim. Đavo me odneo!

SAŠA: Stani!... Iz svega toga što si sad rekao izlazi da ti je dodijalo večito kukanje i da je vreme da otpočneš nov život!... Odlično!...

IVANOV: Ničeg odličnog ne vidim. Kakav nov život! Ja sam konačno propao! Vreme je da mi oboje shvatimo to. Nov život!

SAŠA: Nikolaju, osvesti se! Po čemu se vidi da si propao? Kakav je to cinizam? Ne, neću ni da govorim ni da slušam. Idi u crkvu!

IVANOV: Propao sam!

SAŠA: Ne viči tako, čuće gosti!

IVANOV: Ako je pametan, obrazovan i zdrav čovek bez ikakvog vidljivog razloga postao kukumavka i počeo da pada, on pada sve niže i nema mu spasa! Reci, gde je moj spas? U čemu? Ja ne mogu da pijem, od vina me boli glava; rđave stihove ne umem da pišem, da se molim svojoj duševnoj lenjosti i da gledam u njoj nešto uzvišeno - ne mogu. Lenjost je lenjost, slabost je slabost - drugih naziva za to ja nemam. Propao sam, propao sam - i nema šta da se

govori! (Okreće se) Mogu vas prekinuti. Slušaj, ako me voliš, pomози mi. Sad odmah, bez oklevanja, odreci me se! Brže...

SAŠA: Ah, Nikolaju, kad bi samo znao kako si me zamorio! Kako si mi namučio dušu! Dobri, pametni čoveče, prosudi sam: zar se mogu nekom postavljati takvi zadaci? Svakog dana nov zadatak, sve teži i teži... Ja sam želela aktivnu ljubav, ali ovo je mučenička ljubav.

IVANOV: A kad postaneš mojom ženom, zadaci će biti još teži. Zato odreci me se! Razumej: iz tebe ne govori ljubav nego jogunstvo časne prirode. Ti si postavila sebi za cilj da po svaku cenu oživiš u meni čoveka, da me spaseš, tebi je laskalo. što vršiš podvig... Sad bi htela natrag, ali ti ne da lažan stid. Shvati to!

SAŠA: Kakva čudna, apsurdna logika! Hajde, reci, mogu li da se odreknem tebe? Kako bih se mogla odreći? Ti nemaš ni majke, ni sestre. ni prijatelja... Ti si upropašćen, imanje su ti razvukli, svi te okolo klevetaju...

IVANOV: Uradio sam glupost što sam došao ovamo. Trebalo je da postupim onako kao što sam hteo...

Ulazi Lebedev.

IX

SAŠA (trči u susret ocu): Tata, zaboga, on je dojurio ovamo kao lud i muči me! Traži da ga se odreknem, neće da me upropašćuje. Reci mu da ja neću njegovu velikodušnost! Ja znam šta radim!

LEBEDEV: Ništa ne razumem... Kakva velikodušnost?

IVANOV: Venčanja neće biti.

SAŠA: Biće! Tata, reci mu da će biti venčanje.

LEBEDEV: Stani, stani!... Zašto nećeš da bude venčanja?

IVANOV: Ja sam joj već objasnio zašto, samo ona neće da shvati.

LEBEDEV: A ne, nemoj njoj, nego meni ti objasni, samo mi tako objasni da shvatim! Ah, Nikolaju Aleksejeviču! Bog će ti suditi! Koliko si magle uneo u naš život, meni se čini kao da živim u muzeju retkosti: gledam i ništa ne razumem... Prosto napast... Hajde, reci mi, šta ja, ovako star, da radim s tobom? Neću te, valjda, pozvati na dvoboj?

IVANOV: Dvoboj nije potreban. Treba samo imati glavu na ramenima i razumeti ruski.

SASA (uzbuđeno šeta po pozornici): To je strašno, prosto kao dete!

LEBEDEV: Ostaje mi samo da se krstim od čuda i ništa više. Slušaj, Nikolaju! Po tvom mišljenju sve je to pametno, prefinjeno, izvedeno po svim pravilima psihologije, a po mom mišljenju - to je skandal i nesreća. Saslušaj mene, starog, poslednji put! Evo šta ću ti ja reći: smiri svoj um! Gledaj na stvari prosto kao što svi gledaju! Na ovom svetu sve je jednostavno. Tavanica je bela, čizme su crne, šećer je sladak. Ti voliš Sašu, ona voli tebe. Ako voliš - ostani, ako ne voliš - idi, mi se nećemo ljutiti.. To je bar jednostavno! Oboje ste zdravi, pametni, čestiti, i siti ste, hvala bogu, i odeveni... Šta ti još treba? Nemaš novaca? Čudna mi čuda! Nije u parama sreća!... Naravno, ja razumem... imanje ti je zaduženo, nemaš odakle da plaćaš interes, ali sam ja otac, ja razumem... Majka kako hoće, neka

je; neće da da novaca - i ne mora. Šura kaže da joj nije potreban miraz. Principi, Šopenhauer... Sve su to gluposti... Imam ja u banci tajnih deset hiljada. (Okreće se) Za njih u kući niko ne zna... Dobio sam od babe... Daću ih vama... Uzmite, samo jedno mi obećajte: da date Matveju dve hiljade...

U sali se skupljaju gosti.

IVANOV: Pavle, razgovor ničemu ne vodi. Ja radim onako kako mi naređuje moja savest.

SAŠA: I ja radim opako kako mi naređuje moja savest. Možeš govoriti što god hoćeš, ali te ja neću pustiti. Idem da zovem mamu! (Izlazi)

X

LEBEDEV: Ništa ne razumem...

IVANOV: Slušaj, siroti moj... Da ti objašnjavam šta sam ja - pošten čovek ili podlac, zdrav čovek ili psihopat - ja to neću. Tebi se to ne može objasniti. Bio sam mlad, vatren, iskren, dosta pametan; voleo sam, mrzeo i verovao ne kao ceo svet, radio sam i nadao sam se za desetericu, borio sam se s vetrenjačama, udarao glavom u zid; ne odmerivši svoju snagu, bez razmišljanja, ne poznajući život, uprtio sam sebi na leđa teret od koga su mi odmah počela da krckaju leđa i zategle su mi se žile; žurio sam da istrošim svoju snagu samo u mladosti, zanosio sam se, uzbuđivao, radio, nisam poznavao mere. Reci mi: zar se moglo drukčije? Nas je malo, a posla je tako mnogo, mnogo! Bože moj, kako mnogo! I eto - kako mi se žestoko sveti život s kojim sam se borio. Strunio sam se! Već u tridesetoj godini bio sam mamuran od života, star, već sam obukao halat. Teške glave, lenje duše, umoran, strunjen, slomljen, bez vere, bez ljubavi, bez cilja, kao senka vučem se među ljudima i ne znam: šta sam ja, zašto živim, šta hoću? I

meni se već čini da je ljubav glupost, da su nežnosti bljutave, u radu ne nalazim smisla, pesme i vatrene reči izgledaju mi trivijalne i stare. I svuda ja unosim setu, hladnu dosadu, nezadovoljstvo, odvratnost prema životu... Konačno sam propao! Pred tobom stoji čovek koji je u trideset šestoj godini već umoran, razočaran, koga su njegovi ništavni podvizi slomili; on bi u zemlju propao od sramote, on se ruga svojoj slabosti... O, kako se buni u meni ponos, kako se gušim od besa. (Zanosim se da padne) Eto, šta sam od sebe uradio! Čak se i zanosim... Malaksao sam. Gde je Matvej? Neka me vodi kući.

Glasovi u sali. Stigao je dever.

XI

ŠABELJSKI (ulazi): U tuđem, iznošenom fraku... bez rukavica... koliko podrugljivih pogleda zbog toga, glupih viceva, prostačkih osmeha... Odvratni ljudi!

BORKIN (brzo ulazi s buketom; on je u fraku sa cvetom u rupici od revera): Uf! Pa gde je on? (Ivanovu) Vas odavno čekaju u crkvi, a vi ovde filozofirate. Baš ste smešni! Boga mi, smešni! Pa vi ne treba da idete s mladom, nego sa mnom, a po mladu ću ja doći iz crkve. Zar ni to ne znate? Boga mi, vi ste smešan čovek.

LJVOV (ulazi, Ivanovu): A, i vi ste ovde? (Glasno) Nikolaju Aleksejeviču Ivanove, izjavljujem vam pred svima da ste podlac!

IVANOV (hladno): Najlepša hvala.

Opšta zabuna.

BORKIN (Ljvovu): Gospodine, to je podlost! Ja vas pozivam na dvoboj!

LJVOV: Gospodine Borkine, za mene je ispod časti ne samo da se borim nego čak i da govorim s vama! A gospodin Ivanov može da dobije satisfakciju kad god želi.

ŠABELJSKI: Gospodine, ja ću se boriti s vama!

SAŠA (Ljvovu): Zašto? Zašto ste ga uvredili? Gospodo, dopustite, neka mi on kaže: zašto?

LJVOV: Aleksandra Pavlovna, ja ga nisam vređao bez razloga. Ja sam došao ovamo kao pošten čovek da vam otvorim oči i molim vas da me saslušate.

SAŠA: Šta vi možete da kažete? Da ste pošten čovek? To zna ceo svet! Recite mi bolje po duši: razumete li vi sebe samog ili ne? Vi ste ušli ovamo kao pošten čovek i naneli ste mu strašnu uvredu koja me zamalo nije ubila; ranije ste ga progonili kao senka i smetali mu da živi, vi ste bili uvereni da vršite svoju dužnost, da ste pošten čovek. Vi ste se mešali u njegov privatan život, ogovarali ste ga i osuđivali; koga god ste mogli, i mene i sve poznanike, zasipali ste anonimnim pismima, a u isto vreme ste mislili da ste pošten čovek. Misleći da je to pošteno, vi, doktore, niste čak poštedeli ni njegovu bolesnu ženu i niste joj dali mira svojim sumnjama. I kad biste izvršili najgore nasilje, kad biste uradili najsvirepiju podlost, vama bi se i dalje činilo da ste neobično pošten i napredan čovek!

IVANOV (smejući se): Ovo nisu svatovi, nego parlamenat! Bravo, bravo!...

SAŠA (Ljvovu): E, sad razmislite: razumete li samog sebe ili ne? Tupi, svirepi ljudi! (Uzima Ivanova za ruku.) Hajdemo odavde, Nikolaju! Oče, hajdemo!

IVANOV: Kuda ćemo? Stoj, sad ću ja svemu tome učiniti kraj! Probudila se u meni moja mladost, progovorio je nekadašnji Ivanov! (Vadi revolver)

SAŠA (vrisne): Znam šta hoće da uradi! Nikolaju, tako ti boga!

IVANOV: Dugo sam padao sve niže i niže, sada - stoj! Dosta je bilo! Sklonite se! Hvala ti, Saša!

SAŠA (viče): Nikolaju, tako ti boga! Ne dajte mu!

IVANOV: Ostavite me! (Jurne u stranu i ubija se.)

Zavesa